

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Marki ndangi

Ta ki do Poy ta ti ki Maji la Jəju ki Marki ndangi

Poy Ta ki Maji la Jəju ki Marki ndangi, e ki kare dan Poy Ta je ti ki Maji la Jəju Kirisi ki ndangi so. Adi e Matiye, Marki, Luki, ki Ja. Dande ti ki so kin, Marki ə nje ndange ndangi adi goji. Taa, go ndër gine ti ba, toji kadi Marki ə ndange a e kəte to.

Təki j-o-n təe do ti, e Marki ki ngon la Mari ki noji Barnabasi (Knjk 12.12; 13.5; Kolosi je 4.10) ə e nje ndangi Poy Ta ki Maji kin.

Lo kilə ngirə ta ti wa bəy, Marki toji Jəju tə «NGon Luwə». Nə Jəju ndigi kadi to kin to lo bəyo ti biti kagi-dəsi ti bəy taa kadi dije gəri. A gəri təki nje kun do buti asigar je ki bu əl-n lo koo ti ki oo Jəju lo koy ti ki oy kin be.

Kəte taa kadi Jəju, NGon Luwə re, maji kadi dəw madi re nqe ti ra rəbi lie. E be ə Ja Batisi re ra-n rəbi la Jəju, ningə ra-e-n batəm to (1.2-11).

Go na ti ki su na Jəju dilə lo ti, go batəm ti ki Ja Batisi ra-e, Jəju ilə ngirə kilə ləne ki taga ta kəm dije ti. Lo kin ti, Marki toji təgi kəbe ki Jəju aw-n, ki go rəbi bar ki bar dije kadi uni goe, ki go rəbi ne ndo ki ndo kosi je, ki go rəbi ne kəji je ki əti bəl, ki nga ki nga njé moy je (1.14-8.30).

Go ti, Marki toji Jəju ki un rəbi ki Jorijaləm, lo kə ti, ki lo koy ti, ki lo kə lo koy ti (8.31-10.52). NJa mitə, Jəju əl njé ndo je ləne ta do koy ti ki n-a n-oy, nə gəri

me ta lie al. Taa, dəkagilo je pəti, əl ta səbi-n dəne tə «NGon dəw», nə dije gəri-e al tə.

Jəju ur Jorijaləm ki kəsi-gon, nə ingə ndor ki rə njé kun də Jipi je ti, loki tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə kə. Nینگə lo kin ti, e ta rəbi ki Jəju ingə kadi ndo-n dəbəy nē ndo njé ndor-e je, ki kosi je, ki njé ndo je ləne (11-13). Bəy tə, Marki təji ndə ki dəbəy ti ki joo ki e dəbəy ndə lə Jəju. Me ndə ti ki dəbəy ti ki joo kin ə j-ingə nē kuso ki dəbəy ti ki Jəju uso ki njé ndo je ləne, ki ta ki əl ki Luwə Jətisəmane ti, ki kuwə ki uwəi-e, ki gangi ki gangi ta koy də ti, ki bə ki bəi-e kagi-dəsi ti, ki kilə ki iləi-e bə nin ti (14-15).

Go ti, lo təl tae ti, Jəju j lo koy ti ndə ki kə mītə lə ndə koye, adi dəne je ki awi də badi ti, ingəi bə nin to kare. Be ə, dəne je əyi-naa kadi awi əri poye njé ndo je lie adi-de ooi (16.1-8).

Nینگə se, loki j itidə Poy Ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki Marki ndangi kin ilə nangi ə, igər maji təkə Jəju e «NGon Luwə» ki rəjeti wa wa? Se igər təkə nje kun də bəti asigar je ki bu əl-n lo koo ti ki oo Jəju lo koy ti ki oy be tə wa?

Jə ki nje ra dije batəm

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jə 1.19-28)

¹ Poy Ta ki Maji ki əji də Jəju Kirisi, ki NGon lə Luwə, ə kulə ngire to kin. ² NDangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti, Ejay, əi nə:

«Mi Luwə m-a m-ilə ki nje kaw kilə ləm kəte nqi ti, Kadi ra go rəbi nqi ti.

³ Ndu dəw madi bə dilə lo ti ə nə:
Irai go rəbi lə Bəbe!

Irai go rəbi lie adi a njururu!»✧

✧ **1:3** Malasi 3.1; Ejay 40.3

⁴ Jā Batisi tee ilə mbe dilə lo ti ə nə: «Iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, adi rai səsi batəm, mba kadi Luwə iyə-n go majal je ləsi kə.» ⁵ Dije pəti ki dənangi Jude ti ki be bo Jorijaləm ti, rəi rə Jā ti, təri ndude də majal je ti ləde, adi Jā ra-de batəm me ba Jurde ti. ⁶ Kibi ki Jā ilə rəne ti, e ki ra ki bi jambal, ningə də mene ki nda tə. Ne kusoe e gibiri je ki təji je par. ⁷ Jā əl kosi dije ə nə: «Dəw madi ki nje təgi ki əti bəl, ki itəm say, a re gom ti noo. E dəw ki kilə sa lie ka m-asi kilə dəm nangi tuti əl. ⁸ Mi, m-ra səi batəm me man ti, nə e, a ra səi batəm, me NDil Luwə ti.»

Jā ra batəm Jəju

(Mt 3.13-17; Lk 3.21-22; Jā 1.29-34)

⁹ Dəkagiloe ti kin, Jəju j Najarəti ti, ki e ngon beko ki Galile ti, re adi Jā ra-e batəm, me ba Jurde ti. ¹⁰ Lok i Jəju isi tee me man ti, oo dərə tee tane, ningə oo NDil Luwə, risi tə də dum be re isi dəe ti. ¹¹ Ningə, ndu ta madi tee dərə ti, ə nə: «J Ngonm ki nje ndigi ləm, ki j ne rənəl ləm ki bo ngay*.»

¹² Kalangi ba go ti, NDil Luwə əsi Jəju aw sie dilə lo ti. ¹³ Jəju ra ndə dəsə dilə lo ti. *Satə re rəe ti, na-e. Jəju e naa ti ki da je ki wale, malayka je rai sie.

Jəju lə mbe Poy Ta ki Maji Galile ti

(Mk 1.12-17; Lk 4.14-15)

¹⁴ Go kuwə ti ki uwəi Jā dangay ti, Jəju aw Galile ti, ilə mbe Poy Ta ki Maji lə Luwə ə nə: ¹⁵ «Dəkagilo ki Luwə əji ka re nga, ningə kəbe lə Luwə ka, e bəsi rəsi ti tə. Iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə adi mesi Poy Ta ki Maji.»

* 1:11 Pa je 2.7; Ejay 42.1

*Dije ki dɔsɔy ki Jəju ɓar-de
(Mt 4.18-22; Lk 5.1-11)*

¹⁶ NDɔ kare, Jəju a dɔ kadi ba bo ti ki Galile ningə, oo Simo ai ki ngokone Andire ki ai njé ndo kanji je, a ilai bandi me man ti. ¹⁷ Jəju əl-de ə nɔ: «frəi gom ti adi m-ndo səsi, kadi itəli njé ndo dije kadi ingəi kajɔ.» ¹⁸ Kalangi ba, iyəi bandi je ləde, ə awi uni go Jəju tə njé ndo je lie. ¹⁹ Jəju əti ndəy kəte ningə, oo Jaki ai ki Ja ki ai ngan lə Jəbəde, isi me to ti, isi rai go bandi je ləde. ²⁰ Kalangi ba, Jəju ɓar-de, ningə iyəi bawde Jəbəde ki njé ra sie kilə je, me to ti, ə awi ki Jəju.

*Jəju ajɔ dəw ki ndil ki majal ra-e
(Lk 4.31-37)*

²¹ Jəju ai ki njé ndo je ləne awi Kapərnayim ti. Jəju ur kəy kaw-naa ti lə *Jipɔ je, ki ndɔ taa kəə ləde, ningə ilə ngirə ndo nɛ. ²² Nɛ ndo lie, əti dije ki isi ooi dɛe ɓəl ki dum, mbata ndo nɛ ki tɔgi ki ingə rɔ Luwə ti, ɓi ndo nɛ tə njé ndo ndu-kun je al. ²³ Ningə, dəw madi kare ki ndil ki majal ra-e, isi me kəy kaw-naa ti ləde nɔɔ, nɔ ki ndune ki bo ə nɔ: ²⁴ «Jəju ki Najarəti, ri ə, ige rɔje ti ə? Ire mba kadi ituji-je a? M-gər-i maji: j ki Kay njay lə Luwə.» ²⁵ Jəju ndangi ndil ki majal ki tɔgine ə nɔ: «Uti tai, ə itɛɛ kɔ rɔ dingəm ti kam.» ²⁶ Lo kin ti, ndil ki majal, ndaji dingəm rururu, ki tɔgine, ningə tɛɛ rɔe ti ki nɔ tane ti. ²⁷ Nɛ kin əti dije ɓəl, adi dəji-naa ta dande ti ai nɔ: «Ri ə ra nɛ be ə? Oi nɛ ndo ki sigi, ki aw ki tɔgine ngay kin! Ningə, ndil je ki majal ka, ilə-de gin tɔgine ti, adi təli rɔde go ndue ti ɓəy tɔ.» ²⁸ E be ə, dije sanəi-naa ki tɔɓa lə Jəju, dɔnangi ki Galile ti kalangi ba.

Jəju adi rə nga njé moy je ngay
(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Loki tɛɛi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ka kin ningə, Jəju əi ki Jaki nim, Ja nim, awi me kəy ti lə Simo əi ki Andire. ³⁰ Məm Simo ki dāne, rəe o por rigi rigi, adi to nangi. Be ə, loki Jəju ur me kəy ti ningə, kalangi ba, əli-e ta rə to lie. ³¹ Jəju re rəe ti, uwə jie, un-e ki taa, ningə, rəe ki kəte tingə ngay ka kin, təl səl, adi ingə rə nga. Go ti, ra nɛ kuso adi-de.

³² Loki lo səl, go kadi kur ti, dije rəi ki njé moy je, ki dije pəti ki ndil je ki majal, rai-de, rə Jəju ti. ³³ Dije pəti ki me be bo ti kaw-naa ki ta kəy ti, ta kəy ti. ³⁴ Jəju adi rə nga, njé moy je ki dangi dangi, taa tuwə ndil je ki majal dode ti kə tə. Ningə, adi ta rəbi, ndil je ki majal kadi əli ta al, tadə gəri-e bəti.

Jəju ilə mbe Poy Ta ki Maji Galile ti
(Lk 4.42-44)

³⁵ Ta gin lo ti, loki lo tijə al bəy, Jəju i taa, tɛɛ me kəy ti aw dilə lo ti, ningə loe ti nɔo, ilə ngirə kəl ta ki Bawne. ³⁶ Simo əi ki ndəgi dije ki əi sie, awi sangi Jəju. ³⁷ Loki ingəi-e ningə, əli-e əi nə: «Dije pəti a sangi-ni.» ³⁸ Ə Jəju əl-de ə nə: «Adi j-awi ngan be je ti, ki kadi ti kin ngata, tadə, səbi kadi m-ilə mbe Poy Ta ki Maji nu tə. MBata, m-re kadi m-ra kilə kin.» ³⁹ E be ə, Jəju njiyə dənangi Galile ti ba pəti, ilə mbe Poy Ta ki Maji me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je, ningə tuwə ndil je ki majal tə.

Jəju nga nje banji
(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Nje banji ətire rə Jəju ti, əsi məkəsi ne nangi nɔe ti, ningə nɔ dəe ti ə nə: «Re indigi ə, a adi banji ləm ur, kadi rəm ay njay.» ⁴¹ Jəju oo kəm-to-ndoo lie, adi

ilə jine əde-n, ningə, əl-e ə nə: «M-ndīgi, ə kadi banji ləi ur, adi rəi ay njay.» ⁴² Ta naa ti nōo banji lie ur, adi rəe nga. ⁴³ Ningə kəte bəy taa kadi Jəju iyə adi aw, ndəje ki təgine ngay, ⁴⁴ ə əl-e ə nə: «Onoi kadi əl tae dəw madi, ə aw əji rəi nje kijə ne məsi kadi-kare, ningə adi kadi-kare ki ndu-kun lə *Moji dəji. Ira be mba kadi gəri təki banji ləi ur adi ingə rəo nga.»*[☆]
⁴⁵ Nə loki dīngəm ka kīn əti aw ningə, ilə mbe də ne ti ki Jəju ra sie kīn, adi dije pəti ooi. Ne kīn ra adi Jəju asi kadi ur me be bo ti ki rangi, ta kəm dije ti ja ja al ngata. Be ə, isi gidi be ti, dilə lo ti, ningə dije j ki lo je ki dangi dangi, rəi rəe ti.

2

Jəju adi rəo nga dəw ki rəe oy njururu (Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ NDəo ngay al go ti, Jəju təl aw Kapərnayim ti. Dije gəri kadi e me kəy ti nōo. ² Dije kawī-naa ngay, adi lo ibə-de ndingī ndingī, lo ki kadi dəw ilə njane ti ka goto, bitī ki ta kəy ti taga. Lo kīn ti, Jəju ndo-de Poy Ta ki Maji lə Luwə. ³ Dije madi oti dəw ki rəe oy njururu rəi sie rəo Jəju ti. Dīngəm je sə, ə oti-e. ⁴ Lo kadi awi sie, iləi-e nō Jəju ti goto, mbata, dije ibəi lo ndingī ndingī. E be ə, ali taa, ndui də kəy*, səbi də lo ki Jəju e ti, ningə ki bole ka kīn ə, iləi nje mōy ki ne kotī njé mōy je, ki dəoi kulə ti, nō Jəju ti. ⁵ Loki Jəju oo kadi-me ləde ningə, əl dəw ki rəe oy njururu ka kīn ə nə: «NGonm, majal je ləi e ki kiyə go kə.» ⁶ NJé

* **1:44** Ki go jibəl ra-e ti lə Jipi je, nje banji e dəw ki dije ooi-e kadi ay njay al, adi asi kadi aw lo ne ra je ti ki ba tə Luwə al. ☆ **1:44**

Ləbətiki 14.2-32 * **2:4** Kəy ki əli ta də ti e kəy ki rai adi dəe lay. E kuji ra kəy ki dənangi Paləsitin ti.

ndo ndu-kun je læ Luwə ki nā je isi me kəy ti nōō, isi məri ta əi nə: ⁷ «Ra ban ə dəwe kam, əl ta be ə? Əl ta ki mal dō Luwə ti. Luwə ki karne ba par ə asi kiyə go majal læ dije kō, dəw ki rangi goto.» ⁸ Ta naa ti nōō, Jəju gər mər ta je læde kin, adi əl-de ə nə: «Ra ban isi iməri ta je ki be kin mesi ti ə? ⁹ Kəl nje rō koy njururu kə nə: “Majal je læi e ki kiyə go kō” 6a ngə ngay al ə se, kəl-e kə nə: “I taa, un tuwə læi, ə injiyə,” ə ngə ngay al ə? ¹⁰ Re e be 6a, m-a m-əji səi təkɪ mi NGon Dəw, m-aw ki tōgi dənangi ti ne, mba kadi m-iyə-n go majal je læ dije kō.» Nɪngə, Jəju əl nje rō koy njururu ə nə: ¹¹ «I taa, un tuwə læi, ə aw 6e.» ¹² Ba dɪngəm i taa ta naa ti nōō, un tuwə læne, ə tɛɛ ta kəm dije ti aw. Bəl ra dije pəti, adi iləi tōji dō Luwə ti əi nə: «Jagi, j-o nɛ ki be kin kəte al 6əy!»

Jəju 6ar Ləbi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Jəju təl aw kadi ba bo ti gogi. Dije pəti rəi rəe ti, nɪngə ndo-de nɛ. ¹⁴ Loki Jəju isi də nɪngə, oo *Ləbi ki ngon læ Alpe, isi me kəy taa la-mbə ti. Jəju əl-e ə nə: «Un gom.» Nɪngə Ləbi i taa, un go Jəju. ¹⁵ Go ti, Jəju isi ta nɛ kuso ti me kəy ti læ Ləbi. *Njé taa la-mbə je, ki njé ra majal je, ngay, isi naa ti ki Jəju ki njé ndo je lie ta nɛ kuso ti, mbata ko dije ki be kin ngay ə njiyəi goe ti, muki muki. ¹⁶ Loki njé ndo ndu-kun je ki me bəti ti læ *Pəri si je ooi Jəju isi uso nɛ ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je nɪngə, əli njé ndo je lie əi nə: «Tə, Basi isi uso nɛ ki njé taa la-mbə je ki njé ra majal je a?» ¹⁷ Jəju oo ndude, adi əl-de ə nə: «E dije ki njé moy je ə a sangi dəw ki nje ra moy, 6i e njé rō nga je ə a sangi dəw ki nje ra moy, al. Nɪngə, m-re

mba ɓar dije ki dana al, nə m-re mba dije ki njé ra majal je yo.»

Kal ta ki Luwə ki kiyə ta ne kuso
(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ NDɔ kare njé ndo je la Ja Batisi ai ki *Parisi je iyəi ta ne kuso. Dɔkagilo ti kin ə dije rai rɔ Jəju ti dəji-e ai nə: «Ra ban ə njé ndo je la Ja ai ki njé ndo je la Parisi je, isi iyəi ta ne kuso, ə yai je, rai al ə?»

¹⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oi kadi e go rəbe ti kadi dije ki ɓari-de lo ne kuso taa-naa ti, a iyəi ta ne kuso dɔkagilo ti ki nje taa dāne isi-n səde naa ti a? Jagi dɔkagilo ti ki nje taa dāne isi-n səde naa ti, a asi kiyə ta ne kuso, al. ²⁰ NDɔ je a rai nɔɔ kadi a uni-e tade ti ningə, dɔkagiloe ti kin ə a iyəi ta ne kuso. ²¹ Dəw a un ta kibi ki sigi kadi ilə-n kəm kibi ki kəke al. Re e be ə, ta kibi ki sigi ka kin, a j ki ki kəke raki raki, kadi bole a to wororo itə ki kəte ɓəy. ²² Taa, dəw a un kasi kandi nju ki j al ɓəy uti me mbu nda je ti ki kəke al tɔ. Re e be ningə, loki kasi a j ɓa, mbu nda je a ndui. Ningə mbu nda je ki kasi kandi nju je pəti a təli ne ki tuji kɔ. Be ə, re kasi kandi nju j al ɓəy ɓa, maji kadi mbu nda je ai ki sigi taa.»

Ta la Jəju dɔ ndo ta kəɔ ti
(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Jəju ində də me ndər gəme je ti, ndo taa kəɔ ti la *Jipi je. *NJé ndo je lie ki ai sie, gangi dɔ ko je dɔ njiyə ti usoi. ²⁴ Ningə *Parisi je əli Jəju ai nə: «O ne ki to kin: njé ndo je lai rai ne ki kadi dəw ra ndo taa kəɔ ti al.» ²⁵ Jəju əl-de ə nə: «itidai ne ki ngar *Dabidi ra loki ne ngə səde, ə ɓo ra-de ki dije ki goe ti kin ndo kare al biti a? ²⁶ Dabidi ur me kəy ti la Luwə, dɔkagilo ti ki Abiyatar ə e nje kijə ne məsi kadi-kare

ki bo. Dabidi un mapa ki dije adi Luwə kadi-kare ti, ki njé kijə nē məsi kadi-kare par ə səbi dode kadi usoi, uso, ə adi dije ki gone ti usoi tə.»²⁷ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Luwə ər ndə ta kəə ində ta dangi mba maji lə dəw, bi ra dəw mbata ndə ta kəə al.²⁸ E be ə, mi *NGon dəw, ndə taa kəə wa ka m-aw ki togə də ti.»

3

Jəju adi rə nga dingəm ki jie oy njururu (Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Jəju təl aw kəy kaw-naa ti gogi bəy. Ningə dingəm kare ki jie oy njururu e me kəy kaw-naa ti noo. ² Dije isi jəke isi indəi kəmde kadi n-ooi se Jəju a adi dingəm kin rə nga ndə ta kəə ti wa? E ta bole ki isi sangi kadi n-indəi ta dəe ti. ³ Jəju əl dingəm ki jie oy njururu ka kin ə nə: «I taa ire dana ne, ta kəm dije ti pəti.» ⁴ Ningə Jəju təl dəji ndəgi dije ə nə: «Ri ə maji mba kadi dəw ra ndə ta kəə ti ə? Kadi dəw ra maji ə se kadi dəw ra majal ə? Kadi dəw nagi madine ta yo ti ə se kadi iye adi tuji kə ə?» Lo to jijiji, dəw kare ka əl ta al. ⁵ Jəju ində kəmne go-n-de ba pəti, ki wongi, mee tinge dode ti ngay mbata me ngə ləde. Ningə əl dingəm ka kin ə nə: «tsurə jii.» Dingəm surə jine ningə, jie təl to maji kare. ⁶ Ə loki *Parisi je tēēi taga ba, awi kalangi ba ingəi njé ki gin *Erodi ti əli-naa səde ta ki də Jəju ti kadi n-ooi se n-a n-rai ban ə n-a n-təli-e wa.

Kosi dije rəi rə Jəju ti (Mt 4.25; 12.15-16; Lk 6.17-19)

⁷ Jəju ətə aw ki njé ndo je ləne ta ba Galile ti. Ningə kosi dije ngay rəi goe ti. Kosi dije ka kin i dənangi Galile ti je, dənangi Jude ti je, ⁸ be bo Jorijaləm ti je,

dɔnangi Idume ti je, dɔnangi ki giɔɔi ba Jurɔɔe ti je, taa dije ki isi gɔi giɔɔi be bo ki Tir ki Sidɔ ba pɔti ka rɔi goe ti tɔ. Kosi dije kin rɔi rɔ Jɔju ti, mbata oy poy ne je ki ra. ⁹ Jɔju ɛl njɛ ndo je lɛne kadi indɛi dɔ to madi dana dangi adi-ne, mba kadi kosi dije mborɛi-ne al. ¹⁰ Tɛki rɔjeti, Jɔju adi rɔ nga dije ngay, adi dije pɔti ki awi ki moy rɔde ti, nagi rɔde mba kadi n-ɔdi rɔe. ¹¹ Loki dije ki ndil je ki majal uwɛi-de gin tɔgide ti ooi-e ningɔ, ɔsi mɛkɛside nangi nɔe ti, uni ndude ki taa nɔi ɛi nɔ: «I NGon lɛ Luwɔ!» ¹² Nɔ, ndɔji-de ki tɔgine kadi rai adi dɔw gɛr-ne al.

Jɔju mbati njɛ ndo je lɛne ki dɔgi gide e joo
(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Go ne je ti kin, Jɔju aw dɔ mbal ti, ɓar njɛ ki ge-de, ningɔ rɔi rɔe ti. ¹⁴ MBɔ dije ti ki ɓar-de kin ɛ Jɔju mbati njɛ ndo je lɛne ki dɔgi gide e joo ki kadi ɛi sie naa ti ki dɔkagilo je pɔti. Ɔi sie naa ti, mba kadi ilɛ-de adi awi ilɛi mbɛ Poy Ta ki Maji. ¹⁵ Taa awi ki tɔgi kadi tuwɛi ndil je ki majal tɔ. ¹⁶ Tɔ dije ki dɔgi gide e joo ki Jɔju mbati-de ɛ to kin: Simɔ, ki Jɔju indɛ tɔe nɔ Piyɔr, ¹⁷ Jaki, ki ngon lɛ Jɔbɔde ɛi ki ngokone Ja, ki Jɔju ɓar-de joo pu nɔ Bowanɛrjɛsi, ki kɔr me nɔ «ngan lɛ ndangindi*», ¹⁸ ki Andire, ki Pilipi, ki Batilɛmi, ki Matiye, ki Tomasi, ki Jaki ki ngon lɛ Alpe, ki Tade, ki Simɔ ki e mbɔ njɛ rɔ mbata kingɔ dɔ lɛ be lɛde ti, ¹⁹ taa Judasi Isikariyoti ki nje kun dɔ Jɔju tɔ.

Jɔju ki nojine je

* **3:17** Bowanɛrjɛsi (ngan lɛ ndangindi) e tɔ ki Jɔju indɛ dɔ Jaki ɛi ki Ja. Dɔw gɛr ne ki indɛ-n tɔ kin dɔde ti al, nɔ dije madi ndɛri gine ningɔ ɛli ɛi nɔ Jɔju ɓar-de ngan lɛ ndangindi mbata ɛi dije ki ne ra ki ki tɔgi to mɛside ti.

²⁰ Jəju aw be ningə, kosi dije rəi uti kəm lo ka ka bəy, adi lo kadi əi ki njé ndo je ləne ingəi dəkagilo kadi usoi ne ka goto. ²¹ Loki noje je ooi poy ta kin ningə, rəi mba kadi n-əri-e n-awi sie be, tado əli əi nə: «Dəe isi dana al.»

(Mt 12.24-29; Lk 11.15-22)

²² Njé ndo ndu-kun je lə Luwə ki i Jorijaləm ti əli əi nə: «Bəljəbul isi mee ti. Ningə e ki togı lə ngar lə ndil je ki majal, ə isi tuwə-n ndil je ki majal.» ²³ Be ə Jəju bar-de ki rəne ti ningə, ər-de gin ne je me kuji ta je ti ə nə: «Oi kadi *Satə a tuwə dije lə Satə ban? ²⁴ Kin ə, dije ki me bəkə ti ki kare ba, təli də-naa ti rəi-naa ə, bəkə kin a a taa al. ²⁵ Loki dije ki me kəy ti ki kare ba təli də-naa ti, rəi-naa, me kəye kin a ra togı kaw kəte al. ²⁶ Re Satə ə wa adi dije lie təli də-naa ti ki rə, adi gangi-naa dana joo ə, kəbe lie a ra togı kaw ki kəte al, gine a gangi. ²⁷ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, kin ə re dəw uwə dəw ki nje togı də-e kəte al ə, a asi kur me kəy ti lie, kadi ndur ne kingə lie al. Loki də-e ngata ningə, a ndur ne ki me kəy ti lie təki mene ge. ²⁸ M-əl səsi təki rəjeti: Majal je pəti ki dije rai, se ne taji je pəti ki a tē tade ti ki də Luwə ti, Luwə a iyə goe kə adi-de. ²⁹ Nə re dəw əl ta ki mal də NDil Luwə ti ningə, Luwə a iyə go kə ade al ratata. Dəw kin a oti kəy majal ləne kin ki nəne ti.» ³⁰ Jəju əl-de ta kin be mbata njé ndo ndu-kun je əli əi nə: «Aw ki ndil ki majal rəne ti.»

Kə Jəju ki ngakəe je ki rəjeti

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Kə Jəju ki ngakəe je rəi ai taga, ningə iləi dəw kare kadi bar-e adi-de. ³² Kosi dije ngay gəi gide wuki. Loki rəi əli-e əi nə: «O kəi je, ki ngakəi je ai

taga n̄oo, a sangi-ni.» ³³ Ningə Jəju təl əl-de ə nə: «Nə je ə ai kom je ki ngakom je ə?» ³⁴ Ba go dije ki isi gəi d̄əe wuki ka kin, ningə əl ə nə: «Oi kom je, ki ngakom je ə isi kin. ³⁵ Tad̄ə d̄əw ki nje ra ndiḡi lə Luwə ə, e ngokom je, e konanm je, ki kom je.»

4

Kuji ta ki d̄ə nje dibi ne ti (Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Jəju ilə ngirə kadi ndo dije ne kadi ba bo ti b̄əy. Kosi dije ngay kawī-naa gəi ḡide, adi aw, al isi me to ti, nangi d̄ə ba ti. Kosi dije ai nganḡi ba ti ne, t̄əli k̄əmd̄e ki d̄əe ti. ² Jəju ndo-de ne je ngay me kuji ta je ti. Me ne ndo ti lie, əl-de ə nə: ³ «Nje nd̄ər kare aw kadi dibi ne, ⁴ ningə d̄əkaḡilo ti ki a ilə ko, k̄ə ko je madi tosi nganḡi r̄əbi ti adi yəl je r̄əi qi maki. ⁵ K̄ə ko je ki nunḡi tosi d̄ənanḡi nj̄əkirə ti, adi lo kadi inḡəi d̄ənanḡi asi tam il̄əi ngir̄əde ti goto. Nə ke ə t̄əgi kalanḡi ba, tad̄ə ngir̄əde to tane. ⁶ Loki kadi əsi ningə, ngan ko je ka kin ndol̄əi mbaw, b̄əa go ti, tuti kur̄im, tad̄ə ngir̄əde aw nanḡi boy al. ⁷ K̄ə ko je ki nunḡi, tosi dan kon je ti, adi kon je t̄əgi nd̄əmi-de mb̄əl, lo kadi andi goto. ⁸ Nə k̄ə ko je madi tosi d̄ənanḡi ti ki maji. Be ə, t̄əgi kalanḡi ba, adi andi. Ki n̄ə je andi asi kuti m̄it̄ə, nj̄é ki nunḡi andi asi kuti mehe, taa nj̄é ki nunḡi b̄əy andi asi bu kare t̄ə.» ⁹ Go ti ningə, Jəju əl-de ə nə: «D̄əw ki aw ki mbine mba koo-n d̄ə ta b̄əa, kadi oo d̄ə ta kin maji!»

MBa ri ə Jəju ndo ne ki kuji ta je ə? (Mt 13.10-15; Lk 8.9-10)

¹⁰ Loki kosi dije awi ningə, nj̄é ki nj̄é nay sie, ki nj̄é ndo je lie ki d̄əgi ḡide e joo, d̄əji-e kadi ər-de gin

kuji ta je ki ndo-n ne kadi n-gəri. ¹¹ Ə əl-de ə nə: «Səi, Luwə tēē ki dō ne ki to lo bəyō ti ki oji dō kōbe lie adi səsi. Nə ndəgi dije ki ai taga, ingəi ne ndo je pəti ki kuji ta. ¹² E be mba kadi,

“Re goi lo maji ka ooi ne al nim,

Re ooi dō ta maji ka gəri me al nim,

Tadō re gəri me ningə,

A təli rōde go Luwə ti kadi Luwə iyə go majal je ləde kō”.✧»

Jəju ər me kuji ta ki oji dō nje dibi ko
(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Jəju əl-de ə nə: «İgəri me kuji ta kin al a? A re igəri me kuji ta kin al ə a rai ban ə a igəri ndəge je ə?» ¹⁴ Nje kilə ko, ne kilə lie e Poy Ta ki Maji lə Luwə. ¹⁵ Kə ko ki tosi ngangı rəbi ti, oji dō dije madi ki ooi ta lə Luwə, ningə *Sata re ər ta ki ooi ka kin mede ti kalangi ba kō. ¹⁶ NGA ningə, əi je ki tosi dōnangi njəkirə ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə ningə, taai langısi ba ki rənəl, ¹⁷ nə ta kin, ilə ngirəne mede ti al. Əi dije ki njé kuwə ki ta lə Luwə dəkagilo ki ndəy be par. Dəkagilo ki kō je, ə se kində kəm-ndoo ki mbata ta lə Luwə re 6a, iyəi kadi-me ləde kō kalangi ba. ¹⁸ Kə ko ki tosi dan kon je ti, əi dije ki ooi ta lə Luwə, ¹⁹ nə me ka sururu dō ne je ti ki dōnangi ti, ki ra ta ne maji je ki dōnangi ti, taa 6o ne je ki rangi ki dangi dangi, uti dō ta ki ooi, adi lo kadi andi goto. ²⁰ Ningə, ndəgi kə ko je ki tosi dōnangi ki maji ti, oji dō dije ki ooi Poy Ta ki Maji, ningə taai mede ti, ə tēēi ki kandidate tō. Ki madi je andi kuti mitə je, kuti mehe je, ki 6u kare je.

✧ 4:12 Ejay 6.9-10

*Kuji ta ki ɔ̃ji dɔ lambi
(Lk 8.16-18)*

²¹ Ningə Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Dəw a re ki lambi kəy ə dəbi ngo dɔ ti, ə se ində gin tirə ti a? A ində dɔ nɛ ti taa. ²² Nɛ je pəti ki e ki ra gidi ngəy ti, a to taga ta kəm dije, ə nɛ je ki e ki ra lo bəyɔ̃ ti, a to ki taga pəy tɔ. ²³ Re dəw aw ki mbine mba koo-n dɔ ta ningə, kadi oo maji.» ²⁴ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Maji kadi uri mbisi maji oi dɔ ta, bi oy ki nɔɔ be al. Ba kadi igəri təkɪ go rəbi ki igangii ta dɔ dije kin ə Luwə a gangi-n ta dɔsi ti tɔ. Ningə ta ki gangi ki dɔsi ti a itə e ki səi igangi dɔde ti kin bəy. ²⁵ Be ə, dəw ki aw ki nɛ jine ti, a adi-e dɔ ti bəy. Nə dəw ki nɛ lie goto, e ki ndikiri wa ki aw-n jine ti kin ka, a taai jie ti wa bəy.»

Kuji ta ki ɔ̃ji dɔ kandi nɛ ki dibi

²⁶ Jəju təl əl-de bəy ə nə: «Kɔbɛ lə Luwə to tə dəw ki aw dibi nɛ me ndər ti ləne be. ²⁷ Go nɛ dibi ti kin, re nje ndər to bi ə se, to bi al ka, kondɔ ki kada, nɛ ki dibi, ibə ə isi tɔgi tɔ, ki kanji kadi nje dibe gər-n rəbi ki isi tɔgi-n. ²⁸ Nangi wa ki dərɔne, ra adi ko ibə ə tɔgi, kade tɛɛ, ningə go ti gogi, ər dɔne, ə andi. ²⁹ Ningə dəkagilo ki dɔ ko kər asi lo kijə ti, dəw re ijə ko tadɔ naye asi*.»

*Kuji ta ki dɔ kə kagi ti ki bari-e mutadi
(Mt 13.31-32; Lk 13.18-19)*

³⁰ Jəju əl-de bəy ə nə: «Ri ə j-a j-uni kadi j-ɔ̃jii kɔbɛ lə Luwə ə? Ə se kuji ta ki ban ə j-a j-un kadi j-əl-n ta ki dɔ ti ə? ³¹ Kɔbɛ lə Luwə to tə kandi nɛ ki bari-e mutadi kin be. E kandi nɛ ki du itə kandi nɛ je pəti ki dəw isi dibi dənangi ti ne. ³² Loki dəw dibe

* 4:29 Juwəl 4.13

ningə, təgi ə təl kagi tay ki bo, itə ndəgi kagi tay je pəti. Bajie je ki təi, boyi ngay, kadi yəl je uwəi lo kisi də ti.» ³³ Ki kuji ta je ngay ki toi be, ki dije asi kadi gəri, ə Jəju ndo-n-de ta lə Luwə. ³⁴ Ta ki kadi əl-de ki kuji ta al, goto. Ningə dəkagilo ki nayi ki njé ndo je ləne wa par 6a, ər-de me pəti.

*Jəju ndangi nəl ade a lo ka ti
(Mt 8.18, 23-27; Lk 8.22-25)*

³⁵ Me ndəe ti noo, də ji lo səl ti ningə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Adi ji gangi ba, j-awi dame ti ki kare.» ³⁶ İyəi kosi dije, ningə njé ndo je awi ki Jəju me to ti ki re e ti kəte. To je ki rangi dani-e. ³⁷ Ningə, nəl ki bo ngay bə səde busi də bati. Pulum ta man ində kadi to bigim bigim adi man isi rosi to. ³⁸ Jəju lə ne gəti-n dəne, ə to mongi to ti, isi to bi. *NJé ndo je lie ndəli-e ki nə tade ti əi nə: «Nje ndo, j-isi j-oy be ka oo al a?» ³⁹ Jəju ndəl də bi ti, ndangi nəl, ə əl man ba ə nə: «A lo ka ti! Adi lo to jijiji!» Loe ti noo, nəl ta kəə adi lo təl to jijiji. ⁴⁰ Ningə, Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «Ra ban ə i6əli be ə? Biti bone ka adi mesi al 6əy a?» ⁴¹ Bəl rade ngay, adi dəji-naa ta dande ti əi nə: «Dəw ə wa kam e nə ə, nəl je ki ba je ka ooi ta lie be ə?»

5

*Jəju tuwə ndil je ki majal də dingəm ti dənangi
Gərasa ti
(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)*

¹ Jəju əi ki njé ndo je ləne teei gidi ba ti, dənangi ti lə dije ki Gərasa ti. ² Loki Jəju j me to ti ur nangi ningə, taji naa ti noo, dəw madi kare ki aw ki ndil ki

☆ 4:41 Pa je 65.8; 89.10; 107.23-32

majal rone ti, tee do badi je ti re inge. ³ Dəw ka kin ra be do badi je ti. Re e ki kulə gindi ka, dəw kare ki asi doe lo ka ti goto. ⁴ Dooi-e ki kulə gindi nja bay bay, taa ilai kangila gindi njae ti to. Nə gangi kulə gindi riw riw, taa tati gindi nasi nasi to. Dəw ki asi kuwe gin toagine ti goto. ⁵ Dəkagilo je pəti, kondə ki kada, lo njiye e do badi je ti ki dan mbal je ti ki wuy ki kur tane ti. Ningə tijə rone gangi bati bati ki gaji mbal je. ⁶ Loki oo Jəju say nu bəy ningə, ay ki ngədi re ɔsi məkəsiine nangi nɔe ti. ⁷ Ningə ur kəl ki toagine ngay ə nə: «Jəju ki NGoŋ lə Luwə ki nje kisi dərə ti taa nu, e ri ə ige rəm ti ə? M-uwə njai me to Luwə ti, adi-m kɔ al!» ⁸ Əl ta kin be tadə ta ki Jəju əl-e ə nə: «I ndil ki majal, itee kə rə dɪngəm ti kin.» ⁹ Jəju dəje ə nə: «Təi nə na?» E təl əl-e ə nə: «Təm nə “kosi njé rə je”, mbata ji bay ngay.» ¹⁰ Nɔ ki do Jəju ki nja naa ti nja naa ti kadi tuwə-de kə me be ti kin al.

¹¹ Dəkagiloe ti kin, kosi kəsongi je ngay a usoi ne kadi mbal ti nɔɔ. ¹² NDil je ki majal nɔi do Jəju ti əli-e əi nə: «Ituwə-je adi j-aw dan kəsongi je ti kam, j-ur mede ti.» ¹³ Jəju ndigi səde do ti, adi teei me dɪngəm ti ka kin, ə awi uri me kəsongi je ti. Taji naa ti nɔɔ, kosi kəsongi je ki asi dibi joo kare, bɪngəi-naa kadi mbal ti taa, tosi me ba ti, adi ayi-naa man oyi. ¹⁴ NJé ngəm kəsongi je ayi-naa awi me be bo ti, ki me ndər je, ɔri poy ne ki ra ne kin dije, adi dije awi kadi n-ooi ne ki ra ne ka kin. ¹⁵ Loki dije ka kin rai teei rə Jəju ti ningə, ooi dɪngəm ki aw ki ndil je ki majal ka kin isi rəe ti. Ooi-e kadi isi ki angal ki maji, taa isi ki kibi rone ti to. Ne je kin ra adi bəl rade ngay. ¹⁶ Ningə dije ki awi lo ne je ti ki Jəju ra, ɔri madide je poy ne ki tee do dɪngəm ti ki aw ki ndil je ki majal, ki ne ki

tēe dɔ kɔsongi je ti. ¹⁷ Be ə, iləi ngirə kadi nōi dɔ Jəju əi nə: «Njai ba, iyə dɔnangi ləje, ə aw.» ¹⁸ Dɔkagilo ti ki Jəju isi al me to ti gogi ningə, dɔngəm ki Jəju tuwə ndil je ki majal me ti ka kin dəje kadi n-aw sie. ¹⁹ Nə Jəju ɔdi al, ə əl-e ə nə: «Ɔti aw ɓe dan noji je ti, ɔr-de poy nē ki Babe ra səi ki koo kəm-to-ndoo ki əti ɓəl ki ɔji dɔi ti kin.» ²⁰ E be ə, dɔngəm ka kin ɔti aw dɔnangi ɓe bo je ti ki dɔgi, ɔr poy nē je ki Jəju ra sie. Di je pəti ki oy ta kin, əti-de ɓəl.

*Ta lə ngon lə Jayrusi ki ta lə dāne ki nje moy məsi
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)*

²¹ Loki Jəju təl aw gidi ba ti ki to ningə, kosi di je ngay kawī-naa rəe ti kadi ba ti. ²² Ningə dɔngəm kare ki dan njé kun dɔ kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ki təe nə Jayrusi re. Loki oo Jəju ningə, osi nangi njae ti, ²³ nɔ dɔe ti ki man kəmne ə nə: «NGonm ki dāne ki du isi oy. Njai ba, kadi aw ində jii dɔe ti adi ingə rɔ nga, ə oy al.» ²⁴ Jəju ɔti aw sie, ningə kosi di je ngay njiyəi goe ti, mborəi-e ki yo je ki nē je.

²⁵ Dāne kare ki moy məsi ade kɔ ɓəl dɔgi gide e joo e dan kosi di je ti nɔɔ. ²⁶ Moy kin ade kɔ ngay, adi ay ngɔdi ngay tɔ go di je ti ki njé ra di je moy, nə tuji nē kingə ləne dɔ ti kɔ kare, ningə ingə kɔ jide ti tə kingə yo. Moy aw ki kəte tə kaw par par, nē ki to soti goto. ²⁷ Dāne ka kin oo ta lə Jəju. Be ə, dan kosi di je ti, re ki rəbi ki gidi Jəju ti, ɔdi ta kibi lie. ²⁸ MBata əl mene ti ə nə: «Kin ə re ta kibi lie par ə m-ɔdi ə, rəm a nga.» ²⁹ Ningə taji naa ti nɔɔ par gin məsi lie gangi, adi gər me rone ti təkɔ rone nga ngata. ³⁰ Loe ti nɔɔ, Jəju gər me angalne ti təkɔ tɔgi tēe rone ti. Be ə, təl kəmne gogi dan kosi je ti, dəji-de ə nə: «Nə ə ɔdi ta kibi ləm ə?» ³¹ *Ə njé ndo je lie əli-e əi nə: «I wa igər

maji kadi kosi je mborai-ni ki yo je ki ne je, a ital idaji a na: “Na adi-m bay a?”» ³² Na Jaju nay ki lo go lo ti ga gidine kadi n-oo dane a wa ki ra ne kin. ³³ Bal ra dane ka kin ngay, adi dadi par par, mbata gar ne ki ra-e me rae ti. Be a, re osi nangi nja Jaju ti, al-e ta je ki rojeti pati ki to mee ti. ³⁴ Na Jaju al-e a na: «NGonm, kadi-me lai aji. Aw ki lapiya, a kadi inga ro nga do moy ti lai.»

³⁵ Loki Jaju a al ta ba bay ninga, dije madi ii me kay ti la Jayrusi, ki e ki bo do kay kaw-naa ti la Jipi je, rai ali Jayrusi ai na: «NGoni oy, itapi NJe ndo, al ngata.» ³⁶ Loki Jaju oo ta kalde be ninga, use do ti al, a al ki bo ki do kay kaw-naa ti a na: «Adi bal rai al, adi mei par!» ³⁷ Jaju ogi kadi dije awi sie, na iyə Piyar nim, Jaki nim, Ja ki ngoko Jaki nim par a adi awi sie. ³⁸ Loki rai teei be la ki bo ki do kay kaw-naa ti ninga, Jaju oo dije ki isi singai sokito, isi noi je, uri wuy je. ³⁹ Jaju ur me kay ti ninga, al-de a na: «Ra ban a dije singai do-naa ti sokito ki no be a? NGon oy al, na to bi kare.» ⁴⁰ Dije ibai Jaju kogii. Be a, Jaju adi dije pati tee taga, ninga baw ngon nim, ko ngon nim, nje ndo je lie ki dani-e nim par a awi sie me kay ti ki ngon to ti. ⁴¹ Jaju uwə ji ngon, al-e a na: «Talita kumi!»* Adi kor me na: «NGon ki dane, m-ali m-a na, i taa!»

⁴² Taji naa ti noo, ngon ki dane i taa, njiya, tado bale e dogi gide e joo. Ne ki Jaju ra kin ati dije bal ki dum. ⁴³ Lo kin ti, Jaju daji-de kadi ali ta ne ki ra ne kin daw madi al. Ninga, al-de kadi adi ne kuso ngon ki dane ka kin uso.

* **5:41** Talita kumi: e ta arame ki Jipi je isi ali to dokagilo ti la Jaju.

6

*Dije ki Najarəti ti taai me Jəju al
(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)*

¹ Jəju i loe ti noo, aw be bo ti ki togi ti*, naa ti ki njé ndo je ləne. ² Loki ndo ta kəə lə *Jipi je asi ningə, Jəju ilə ngirə ndo dije ne me kəy kaw-naa ti lə Jipi je. Dije ngay ki oi ne ndo lie, ne ndo kin əti-de bəl, adi əli əi nə: «Dəw kam, ingə ne ndo kin ra ə? Ə nā ə ade gosi ta ki əti bəl be kin ə? Togi ki ra-n ne kəji je ki əti bəl be kin ingə ra ə? ³ Ma nje kijə kagi wa ka am wa? E ngon lə Mari al a? Jaki je, ki Jose je, ki Judi je, ki Simo je, əi ngakoe je al a? Taa, konane je ka isi səje ne to al a?» Ta ki dəji kin ogi-de kadi adi mede Jəju. ⁴ Be ə, Jəju əl-de ə nə: «Nje kəl ta ki ta Luwə ti ba, e me be koje ti, ki dan noje je ti, ki me kəy ti lie ə dije a kidi-e ti.» ⁵ Lo kadi Jəju ra ne kəji ki əti bəl me be ti ki Najarəti ti goto, nə ində jine do njé moy je ti ki nā je gandi gandi par, adi-de ingəi ro nga. ⁶ NDəji Jəju ngay ki mbata mbati ki mbati kadi-e mede.

*Jəju ilə njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo
(Mt 9.35; 10.1, 5-14; Lk 9.1-6)*

Jəju njiyə ki ngan be je ki gugi do Najarəti, ndo dije ne. ⁷ Ningə, Jəju bar njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo, ə ilə-de joo joo. Adi-de togi do ndil je ti ki majal to. ⁸ Jəju ndr mbide kadi uni ne kare mbata do rəbi al, nə gəl kare ba par. Əl-de ə nə: «A uni ne kuso al nim, bəl al nim, taa a bəgiri la me kulə do bədisi ti al nim to. ⁹ Həi sa njasi ti, ə awi ki kibi kare ba.» ¹⁰ Kin ə uri me kəy ti madi, ə uwə səsi rone ti ə, isi ti ratata ndo kawsı ti. ¹¹ Ə re lo madi ti, ə dije mbati kuwəi

* **6:1** Be ki Jəju togi ti e Najarəti, donangi ti ki Galile.

səsi ki røde ti, ə se mbati koo dɔ ta ləsi, loki isi teeji me be ti kin ki taga ningə, indəi bu ki njasi ti kɔ†, mba kadi to tə ne ndəji ndude. ¹² *NJé ndo je awi iləi mbe Poy Ta ki Maji mba kadi dije iyəi kalde ki majal kɔ. ¹³ Tuwəi ndil je ki majal ngay taa uri yibi dɔ njé moy je ti ngay adi ingəi rɔ nga tɔ.

Koy Jə Batisi

(Mt 14.1-12; Lk 9.1-6)

¹⁴ NGar *Erodi oo ta lə Jəju, tadɔ tɔba lie asi lo je naki naki. Dije ki nə je əi nə: «Jə Batisi j taa dan njé koy je ti. Gine kin ə aw-n ki tɔgi mba ra-n ne je ki əti bəl bəl.» ¹⁵ Nje ki nungə əli əi nə: «E Eli ki nje kəl ta ki ta Luwə ti.» NJé ki nə je bəy əli əi nə: «E nje kəl ta ki ta Luwə ti tə njé ki rəi kəte kin be tɔ.» ¹⁶ Loki Erodi oo ta kin ningə, əl ə nə: «E Jə ki ndɔ ki madi gangi dɔe ka ə j lo koy ti.»

¹⁷ Erodi əl be, tadɔ ndɔ ki adi uwəi Jə, dɔəi-e ki sən, iləi-e dangay ti, mbata lə Erodiyadi, ki ne ngokɔe Pilipi, ki tae nene ti, ¹⁸ ə Jə əl-e ta dɔ ti ə nə: «E go ti al kadi itaa ne ngokɔi, nei ti☆.» ¹⁹ Wongi ra Erodiyadi dɔ Jə ti ngay, adi sangi rəbi təl-e, nə asi təl-e al. ²⁰ Tadɔ Erodi bəl Jə, gər kadi e dəw ki nje ra ne ki dana, taa e dəw ki ay njay tɔ. Be ə, Erodi ngəm-e-n maji. Loki Erodi oo ta kəl Jə ningə, ta kin uwe ki ta, nə be ka, Erodi ge koo ta kəl Jə par par. ²¹ NDɔ ki maji ki Erodiyadi isi sangi kəte kəte ka re nga. Adi e ndɔ rənəl koji Erodi, ə Erodi adi rai ne kuso. Ningə ndəe ti kin, Erodi bar ki bo je ləne nim, bar njé kun dɔ njé rɔ je ləne nim, taa bar njé tɔba je ki dənangi Galile ti tɔ. ²² Dɔkagilo kuso ne ti, ngon

† **6:11** Ta lə kində bu ki nja ti kɔ 6a, igɔi Mt 10.14 ki ta ki dɔ ti ki e gin ti nangi. ☆ **6:18** Ləbətiki 18.16; 20.21

lə Erodıyadı ki dāne, ur kəy gode ti, ndam. NDam lə ngon ki dāne kin nəl Erodı ngay, taa nəl dije ki bār-de lo ne kuso ti ngay tɔ, adi ngar əl ngon ki dāne ka kin ə nə: «İdəji-m ne ki mei ge par ə m-a m-adi.»²³ Erodı aw bitı un ndune ki kibi rɔ ade ə nə: «Ne je pəti ki idəji-m, ə m-a m-adi. Re e dəbi kɔbe ləm ka a ingə.»²⁴ NGon ki dāne tɛɛ aw taga, aw dəji kone ə nə: «E ri ə kadi m-dəje ə?» Ə kɔe əl-e ə nə: «İdə-je dɔ Jə Batisı.»²⁵ NGon ki dāne təl langısi ba aw rɔ ngar ti əl-e ə nə: «Təki j-a-n taji-naa ti ne wa kin, kadi adi-m dɔ Jə Batisı me supıra ti.»²⁶ Me ngar tuji əji-n dɔ ne ki ngon ki dāne dəje kin, nə lo kadi əge goto ki mbata kun mındi ki un, taa ki mbata dije ki bār-de lo ne kuso ti tɔ kin.²⁷ Be ə, taji-naa ti nɔɔ, ngar un ndune adi asıgar kare ki nje ngəm-e kadi aw kəy dangay ti gangı dɔ Jə re-n.²⁸ Asıgar aw gangı dɔ Jə me supıra ti, re-n adi ngon ki dāne, ningə ngon ki dāne ka kin təl-n adi kone.²⁹ Loki njé ndo je lə Jə oi poye ningə, rəi uni nine awi dibi.

*Jəju adi ne kuso dıngəm je dibi mi usoi
(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jq 6.1-15)*

³⁰ Loki njé kaw kilə je təli lo kilə je ti ləde ningə, kawı-naa rɔ Jəju ti, ɔri-e poy ne je ki rai ki ne je ki ne je ki ndoi dije adi-e oo.³¹ Kosi dije ngay awi nim, təli nim adi lo kadi njé ndo je ingəi ngon dəkagılo ndi be kadi usoi ne ka goto. Be ə, Jəju əl-de ə nə: «fıri adi j-awı lo ki dije gotoi ti mba kadi ɔri kəə ndəy.»³² Be ə, ali me to ti mba kaw kɔsi rɔde ngərəngı, lo ki dije gotoi ti.³³ Dije ngay ooi-de lo kawde ti, ə gərı-de bəti tɔ. Dije ıı be bo je ti ki dangı dangı, ayı-naa ki njade bur bur awi kəte, lo ki Jəju ki njé ndo je isi awi ti.

³⁴ Loki Jəju ur nangi me to ti ningə, oo kosi dije ngay. Loki oo-de, oo kəm-to-ndoo ləde, tadə ai tə bati je ki nje kul-de goto be. E be ə, Jəju un dəkagilo ngay ndo-n-de ne. ³⁵ Loki kadi yəti rəne ki bəlme taa njé ndo je ətí ki rə Jəju ti əli-e əi nə: «Lo ki j-ai me ti ne kin, e lo ki dije gotoi ti, ningə kadi isi ur tə. ³⁶ Maji kadi ituwə dije kam adi awi ki lo ndər je ti, ki ngan be je ti, ndogi ne kuso usoi.» ³⁷ Nə Jəju təl əl-de ə nə: «Səi je wa adi-de ne usoi.» Ningə, njé ndo je dəji-e əi nə: «Kadi j-aw ji ndogi mapa asi silə bu joo‡ j-adi-de usoi wa?» ³⁸ Jəju təl əl-de ə nə: «Mapa ki jisi ti e ban ə? Awi dan dije ooi.» Loki awi dan dije ti, dəji ningə, təli əli-e əi nə: «Mapa e mi, ə kanji joo tə.» ³⁹ Jəju un ndune adi-de kadi adi dije isi nangi ki kute kute də wale ti ki mbəl. ⁴⁰ Be ə, dije uwəinaa bu bu je, kuti mi kuti mi je, ə isi nangi ki bare bare. ⁴¹ Jəju əy mapa ki mi ki kanji ki joo, un kəmne ki taa, əl ta ki Luwə mba kadi njangi də ne kuso kin. Go ti, Jəju uwə mapa je ka kin gangi naa ti ə adi njé ndo je kadi ləbi kosi dije. Kanji je ki joo ka, Jəju ləbi dije pəti tə. ⁴² Dije pəti usoi ne ndani maji. ⁴³ Ningə, njé ndo je əyi gindi mapa je, ki kanji je ki nay, kare dəgi gide e joo bəy. ⁴⁴ Dije ki usoi ne kin asi dingəm je dibi mi.

Jəju njəyə də man ti
(Mt 14.22-33; Jə 6.16-21)

⁴⁵ NDəy ba go ti, Jəju əsi njé ndo je ləne kadi ali me to ti, awi gidi ba ti kəte nəne ti, ki kaw ki be bo Bətisayda ti nu. Ningə dəkagiloe ti kin, e a tuwə kosi je kadi awi. ⁴⁶ Loki Jəju adi-de awi ningə, ətí aw də

‡ **6:37** Silə kare, dəkagilo ti lə Jəju, e la ki lo ra kilə ndə ti ndə kare. Adi silə bu joo e la ki lo ra kilə ndə ti ndə bu joo.

mbal ti mba kəl ta ki Luwə. ⁴⁷ Loki lo ndul ngata ningə, to e dan bati, ə Jəju e ki karne ba ə nay nangi gogi. ⁴⁸ Jəju oo kadi njé ndo je ləne ingəi kə ngay lo kəsi to ti, tadə nəl ilə, sur to ki gogi gogi, adi pungi ba ra-de majal. Dan lo ti 6a, Jəju j a njiyə də man ti, isi aw ki rəde ti, ningə ge kadi n-də tade bəy. ⁴⁹ Ə loki ooi-e a njiyə də man ti ningə, ooi kadi e muwə dəw yo, adi uri kəl. ⁵⁰ Əi je wa pəti ooi-e, adi bəl rade ngay. Nə kalangi ba, Jəju əl-de ə nə: «Adi mesi osi nangi nə e mi, ə iḃəli all!» ⁵¹ Jəju al gode ti me to ti ningə, gin nəl gangi. Nə je kin əti-de bəl ngay. ⁵² Tadə ki rəjeti, njé ndo je gəri kəm nə ki Jəju ra əji də mapa kin al, ki mba me ngə ləde.

*Jəju adi rə nga njé moy je dənangi Gənəjarəti ti
(Mt 14.34-36)*

⁵³ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi ba gangi ningə, tɛɛi dənangi Gənəjarəti ti, indəi to ləde nangi. ⁵⁴ Loki uri nangi taa par ə, dije gəri Jəju; ⁵⁵ adi əyi-naa ngədi asi 6e je ki dənangi Gənəjarəti ti naki, naki. Dije iləi rəde, əyi njé moy je ləde me nə koti njé moy je ti, rəi səde rə Jəju ti. ⁵⁶ Lo je pəti ki aw ti, ngan 6e je, ki 6e bo je, ki lo ndər je, dije rəi ki njé moy je 6uki-de ta mbalo ti, ə nqi də Jəju ti kadi iyə njé moy je adi ədi ta kibi lie par ə a ingəi rə nga. Ningə, njé ki ədi ta kibi lie, ingəi rə nga tə.

7

*Jəju ki nə jibəl 6e
(Mt 15.1-9)*

¹*Parisi je ki njé ndo ndu-kun je madi jji Jorijaləm ti, kawinaa də Jəju ti. ² Ningə ooi kadi njé ndo je lie ki madi je usoi nə ki jide ki yoro, ki kanji togı ki go

jibəl rae ti. ³NGa ningə təkɪ rɔjetɪ, Parisi je əi ki *Jipi je ba pəti, a usoi ne ki kanji kadi a togi jide kadi ay njay al. Adi e kində kəm go ne jibəl be ti lə kade je.

⁴Be tə ə, re təli suki ti ningə, a ndogi man rəde suki suki bəy taa a usoi ne. Awi ki ne jibəl be je ki rangi ngay ki indəi kəmde go ti bəy tə togi ne kay man je ki ngo je ki ngoo ningə-kasi je, ki go rəbi ra-e ti.

⁵Parisi je ki njé ndo ndu-kun je dəji Jəju əi nə: «Mba ri ə njé ndo je ləi təli rəde go ne jibəl be ti lə kaje je al ə? Usoi ne ki jide ki yoro ki kanji togi kin me nə ri ə?» ⁶Jəju ilə-de ti ə nə: «Ta ki Luwə əl ki ta nje kəl ta ki tane ti Ejay dəsi ti e ta ki rɔjetɪ. Səi njé kədi kəm dije, tadə Luwə adi Ejay ndangi ə nə:

“Gin dije kin əsi gonm ki nda tade kare,
Nə mede e say səm.

⁷Təji ki isi iləi dəm ti, ndae goto,
Tadə ne ndo je ki isi ndoi dije ka,
E kəm-kədi ki j rə dije ti tə.”»✧

⁸Jəju əl-de ə nə: «Iyəi ndu-kun lə Luwə dəbi kare, ə itəli rəsi go ne jibəl be ti lə dije yo.»

⁹Ningə, Jəju əl bəy ə nə: «To rəsi al kadi iyəi go ndu-kun lə Luwə kalangi ba mba kadi ingəmi go ne jibəl be ləsi! ¹⁰Təkɪ rɔjetɪ, *Mojɪ ə nə: “Əsi gon bawi ki kəi.” Taa əl bəy ə nə: “Dəw ki taji bawne ə se kone əsi ta koy.”✧ ¹¹Nə səi, əli əi nə: “Re dəw madi əl bawne ə se kone ə nə: «Nə maji je ki re m-a m-əsi-n səlɪ ə e kərbə,» adi e kadi-kare lə Luwə.” ¹²E kin əji kadi uti ta rəbi kadi dəw madi ra ne əsi-n səl bawne ə se kone. ¹³Igəi tuji ki isi tuji ta lə Luwə ki ne jibəl be ləsi, ki isi indoi dije ki kəte kəte kin oi! Taa ne je ki rangi ki toi be ngay ki isi rai e nqə bəy.»

✧ **7:7** Ejay 29.13 ✧ **7:10** Teḡ ki taga 20.12; Dətərənəm 5.16

*Nɛ je ki a ra dɔw adi ay njay al ta kɔm Luwɔ ti
(Mt 15.10-20)*

¹⁴ Go ti ningɔ, Jɔju bar kosi dije ki rɔne ti bɔy ɔ ɔl-de ɔ nɔ: «Sɔi pɔti, uri mbisi maji oi ta lɔm, ɔ kadi igari mee tɔ.» ¹⁵ Nɛ madi ki j taga aw me dɔw ti, ki a tɔl-e nɛ ki to nje ti goto. Nɛ nɛ ki j me dɔw ti ɔ a tɔl dɔw nɛ ki to nje ti. ¹⁶ [Re dɔw madi aw ki mbine kadi oo-n dɔ ta ningɔ, kadi oo.] ¹⁷ Loki Jɔju iyɔ kosi dije, ɔ tɔl aw me kɔy ti ningɔ, njɛ ndo je lie dɔji-e kadi ɔr-de gin kuji ta ka kin. ¹⁸ Jɔju ɔl-de ɔ nɔ: «Adi sɔi je wa ka igari nɛ al tɔ a? Igari me ta ki m-ge kɔl kin al a? Nɛ pɔti ki j taga ki aw me dɔw ti, nɛ kare ki a tɔl-e ki nje ti goto. ¹⁹ Tɔki rɔjeti, nɛ je kin pɔti awi ngɔme ti al, nɔ awi kandae ti yo, ɔa go ti, tɛɛi kɔ.» Ta lɔ Jɔju kin tɔji kadi nɛ kuso je pɔti ɔi ki kay njay. ²⁰ Ningɔ Jɔju ɔl-de bɔy ɔ nɔ: «Nɛ ki j me dɔw ti ɔ e nɛ ki nje tɔl dɔw nɛ ki to nje ti. ²¹ E me dɔw ti kɔy, e ngɔme dɔw ti ɔ, mɔr ta je ki majal isi tɛɛ ti, ki kaya ki ra, ki ɔogi, ki tɔl-naa, ²² ki kuwɔ marim, ki ra kɔm-nda nɛ, ki me ndul, ki kadi-naa, ki nɛ ra ki go rɔbe ti al, ki kɔji rɔ, taa kilɔ ra je ki to mbɔ tɔ. ²³ Nɛ je kin pɔti j me dɔw ti, ningɔ ɔi ɔ tɔli-e nɛ ki to nje ti.»

*Dɔne ki mba adi mene Jɔju
(Mt 15.21-28)*

²⁴ Jɔju j loe ti nɔɔ ningɔ, aw dɔnangɔ ti ki Tir. Aw ur me kɔy ti madi, ge kadi dije gari gone al, nɔ loe goto. ²⁵ Tɔki rɔjeti, re wa ki Jɔju re tɛɛ bɔy par ɔ, dɔne madi ki ndil ki majal isi adi kɔ ngone ki dɔne oo ta lie, ɔ ay re osi nangɔ njae ti. ²⁶ E dɔne ki e Jipi al, ɔe koje e Pɔnɔsi, dɔnangɔ Siri ti. Nɔ ki dɔ Jɔju ti kadi tuwɔ ndil ki majal ki isi adi kɔ ngonne kin kɔ. ²⁷ Nɔ Jɔju ɔl-e ɔ nɔ: «tyɔ adi ngan je ki me kɔy ti usoi

asi-de bəy taa. Tado e go ti al kadi dəw un ne kuso la ngan je, ila adi ngan bisi je.» ²⁸ Ə dane ka kin ila ti ə nə: «E rəjeti Babe, nə ke ə, ngan bisi je ki ai gin tabila ti, a usoi yongiro ne je ki tee ta ngan je ti tosi nangi to.» ²⁹ Ningə Jəju əl-e ə nə: «Ta kul ta ki tee tai ti kin, əti aw be lai, tado ndil ki majal tee me ngoni ti ki dane ko ngata.» ³⁰ Dane ka kin təl aw be ningə, ingə ngonne, to do tirə ti kare, mbata ndil ki majal ka kin tee rəe ti ko.

Jəju adi nje mbi bəy oo ta

³¹ Jəju i dənangi Tir, gangi Sido, ningə ində dənangi be bo je ki dəgi gangi bəy taa re tee ta ba Galile ti. ³² Dije rəi ki dīgəm kare ki mbie bəy, ki lo kəl ta to rəe, rə Jəju ti, dəji-e kadi ində jine dəe ti, kadi ingə rə nga. ³³ Jəju ər-e ki kare ba aw sie say ki kosi dije. Loki tilə ngan jine je mbi nje moy ti ningə, tibi man tane ədi-n ndon dīgəm ka kin. ³⁴ Go ti ningə, Jəju un kəmne ki dərə ti, ilə kəə puu, ə əl ə nə: «Epata» (kər me ta kin nə: imbuti). ³⁵ Taji naa ti noo par ə mbi dīgəm ka kin mbuti, ə ndone tuti adi əl ta ay njay njay. ³⁶ Jəju ndər mbi dije ki oy ne kin kadi dəw əl tae kəte adi dəw ki rangi oo al. Loki ndər mbide ki nja naa ti naa ti kadi dəw ər poy ne kin al ningə, kadi be bəy ə dije əri poy ne rae ki kəte kəte. ³⁷ Ne ra Jəju əti kosi dije bəl ngay adi əli əi nə: «Ne rae je pəti maji: Ra njé je ki mbide bəy adi ooi do ta, taa ra mbiki je adi əli ta to.»

8

*Jəju adi ne kuso dije dibi so
(Mt 15.32-39)*

¹ Me ndo je ti kin, kosi dije ngay kawinaa taki rangi bay do Jaju ti. Ninga, ne ki kadi usoi goto. Be a Jaju bar nje ndo je lone al-de a na: ² «M-o kam-to-ndoo la kosi dije kin, tado ndo mita bone a ai sam naa ti, ninga ne ki kadi usoi goto. ³ Re m-tuwade madi awi be ki mede ki bo ba a, bo a taa togide rabba, tado nje ki madi dande ti ii say a rai.» ⁴ *Nje ndo je lie tali ali-e ai na: «J-a jinga mapa ra dilal lo ti ne, a a usoi asi-de a?» ⁵ Jaju daji-de a na: «Mapa ki jisi ti e ban a?» a ali-e ai na: «Mapa e siri.» ⁶ Go ti ninga, Jaju al kosi dije kadi isi nangi. Oy mapa ki siri ka kin jine ti, ra oyo Luwa do ti ninga, gangi naa ti, a adi nje ndo je lone, kadi adi kosi dije. Be a, nje ndo je taai labi kosi dije to. ⁷ Awi ki ngan kanji je jide ti to. Jaju ra oyo Luwa do ti a adi nje ndo je lone kadi labi dije to. ⁸ Dije usoi ne ndani, adi, nje ndo je kawiginde je ki nay, kare siri. ⁹ Dije ki usoi ne, asi dibi so. Go ti ninga, Jaju iyade adi awi. ¹⁰ Kalangi ba go ti, Jaju ai ki nje ndo je lone ali me to ti, awi donangi Dalmanuta ti.

Parisi je daji ne kaji Jaju
(Mt 16.1-4)

¹¹ *Parisi je ii noo rai ninga, ilai ngira naji ta ti ki Jaju, ba daji-e kadi ra ne kaji madi ki i dora ti adide n-ooi. Daji-e be ta kulal ki kiyamba kuwan daw. ¹² Jaju ila mene puu, a al-de a na: «Mbari a dije ki dokagilo ti ki bone daji mba kadi n-ooi ne kaji ki ati bal a? Taki rojeti, adi m-al sasi madi oi, ne kaji madi ki kadi daw a ra ki mbata lade goto.» ¹³ Be a, Jaju iyade, a al me to ti mba kaw dam ba ti ki kare.

am la Parisi je nim, am la Erodi nim
(Mt 16.5-12)

14 Me njé ndo je oy dɔ mapa ti ki kadi ɔyi. E ki jide ti ki isi me to ti e kare ba par. 15 Jəju ndəji-de, ə əl-de ə nə: «Oi maji! Adi kəmsi ədi dɔ rəsi ti, ɔji-n dɔ əm lə *Parisi je, ki əm lə Erodi*.» 16 *NJé ndo je naji-naa ta dande ti əi nə: «Jəju əl be tado ji rəi ki mapa al!» 17 Jəju gər ta ki mede ti, adi əl-de ə nə: «MBa ri ə isi naji-naa ta dansi ti dɔ mapa ti ki ɔyi al ə? Igəri me ne je al ka bəy a? Kəmsi tɛɛ dɔ ne je ti madi al ka bəy a? Səi dije ki ku dəsi goto a? 18 Kəmsi to mba kadi oi lo al a? Rai mbisi kadi oi dɔ ta al a? Mesi ole dɔ ti al a? 19 NDɔ ki m-ləbi mapa mi, dɪngəm je dibi mi kin, gindi mapa ki nay, ɔyi kare ban ə?» Nɪngə əli əi nə: «J-ɔy kare dɔgi gide e joo.» 20 «NGa ndɔ ki, m-ləbi mapa siri dɪngəm je dibi sɔ kin, ginde je ki nay, ndɔ ki ɔyi kare ban ə?» Nɪngə əli-e əi nə: «J-ɔy kare siri.» 21 Lo kin ti, Jəju əl-de ə nə: «Igəri al bəy a?»

Jəju adi nje kəm tɔ kare oo lo me be ti ki Bətisayda

22 Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tɛɛi me be ti ki Bətisayda ti nɪngə, dije rəi ki nje kəm tɔ kare rɔ Jəju ti. Dije ka kin nɔi dɔ Jəju ti kadi ɔde. 23 Jəju uwə ji nje kəm tɔ ka kin, ə aw sie gidi be ti. Loki yom kəme ki man tane nɪngə, ində jine dɔe ti ə dəje ə nə: «O ne madi a?» 24 Nje kəm tɔ gɔ lo nɪngə ə nə: «M-o dije, nə to ə toi tə kagi je ə a njiyəi be.» 25 Jəju təl ində jine dɔ kəme ti nja kare bəy adi oo lo ay njay njay ngata. Ingə rɔ nga, ta oo ne je pəti ay njay njay tɔ. 26 Go ti nɪngə, Jəju iyɛ adi aw be ləne, ə əl-e ə nə: «Oti təl kaw me be ti kin gogi.»

*Piyər gər kadi Jəju e Kirisi, ki MBəti lə Luwə
(Mt 8.13-20; Lk 9.18-21)*

* **8:15** Əm lə Parisi je e ne ndo ləde ki ngom, nɪngə əm lə Erodi e mbati kun me kadi Jəju tɔ.

²⁷ Jəju ət̩i loe ti nɔ̃ɔ̃ nɪŋə, awi ki njé ndo je ləne ngan be je ti ki gid̩i Səjare ti, ki Pilipi. Loki əi d̩ə rəbi ti, Jəju dəji-de ə nə: «Dije isi əli ta ki d̩əm ti tək̩i mi n̩ə ə?» ²⁸ Ə njé ndo je əli-e əi nə: «Dije madi əi nə i Jə Batisi; njé ki nungi əi nə i nje kəl ta ki ta Luwə ti Eli; njé ki rangi b̩əy əi nə i ki kare dan njé kəl ta je ki ta Luwə ti.» ²⁹ Nɪŋə, Jəju təl re dəji-de əi je wa ə nə: «NGa səi wa ki d̩əsi, əli əi nə mi n̩ə ə?» Ə Piyər ile ti ə nə: «I Kirisi, ki Luwə mbəte.» ³⁰ Jəju ndəji-de ki t̩əgine kadi əli ta kin kəte kadi d̩əw ki rangi oo al.

*Jəju əl ta koyne ki kine lo koy ti
(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)*

³¹ Go ta je ti kin nɪŋə, Jəju ilə ngirə kadi ndo-de tək̩i ne *NGon d̩əw n-a n-ɪŋə k̩ə ngay. *NGat̩əgi je lə *Jipi je, ki ki bo je lə njé kijə n̩ə məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je a mbati-ne. Dije a t̩əli-ne, nə nd̩ə ki k̩ə mitə lə nd̩ə koyne ba, n-a n-t̩eɛ lo koy ti. ³² Əl-de ta je kin p̩əti ay njay. Piyər ər Jəju aw sie d̩əbi kare, nɪŋə ilə ngirə kəl sie. ³³ Nə Jəju təl r̩əne, g̩ə njé ndo je ləne nɪŋə ndang̩i Piyər ki t̩əgine ngay ə nə: «Itəl gogi *Sata, ər r̩əi k̩ə gom ti! tad̩ə m̩ər ta l̩əi e m̩ər ta ki i r̩ə Luwə ti al, nə e m̩ər ta lə dije.»

³⁴ Go ti nɪŋə, Jəju b̩ar kosi dije ki njé ndo je ləne, nɪŋə əl-de ə nə: «Re d̩əw madi nd̩igi njiyə gom ti nɪŋə, kadi oo r̩əne t̩ə n̩ə madi al, kadi e wa un kagi-d̩əsi koy ləne, ə re un gom. ³⁵ Tək̩i r̩əjeti, d̩əw ki ge kaj̩i r̩əne ne wa d̩ənang̩i ti ne a t̩i ta r̩əne. Nə d̩əw ki t̩i ta r̩əne ki mbata ləm, ə se ki mbata Poy Ta ki Maji, a aji r̩əne t̩ə. ³⁶ Kin ə re d̩əw ɪŋə n̩ə maji je ki d̩ənang̩i ti ne p̩əti tigə, nə nd̩ile tuj̩i ə, maje to ra be ə? ³⁷ N̩ə madi ki d̩əw a adi ər-n to nd̩ilne to n̩əɔ̃ a? ³⁸ Tək̩i r̩əjeti, re r̩ə d̩əw madi s̩əl-e ki mbata ləm, ə se

ki mbata ta ləm ta kəm dije ti ki njé ra kaya ki njé ra majal ki dəkagilo ti kin, mi NGon dəw m-a m-ra rəsəl dəe ti tə, ndəe ti ki m-a m-re-n me kəsi-gon ti lə Bawm, naa ti ki malayka je ki ayi njay.»

9

¹ Jəju əl-de bəy ə nə: «Təki rəjeti, adi m-əl səsi: dije madi dansi ti ne a oyi al bəy ə, a ooi kəbe lə Luwə ki a re ki təgine kin.»

Jəju mbəl rəne (Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² NDə mehe go ti ningə, Jəju ər Piyər nim, Jaki nim, taa Jə nim tə, ə al aw səde də mbal ti ki ngal, ki karde ba, say ki ndəge je. Loe ti kin noo, Jəju mbəl rəne ta kəmde ti. ³ Kibi je lie ndoləi kəy kəy, taa ndai nda ki dəw ki dənangi ti ne ki kadi a togi kibi adi nda be goto. ⁴ Ningə lo kin ti noo, Eli əi ki *Moji tēēi ki rəde ti həy, a əli ta ki Jəju. ⁵ Ə Piyər un ta əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, kin ə j-isi lo kin ti ne be par ə maji ngay. J-a ra kəy-lo mitə: kare e yəi, kare e yə Moji, ə ki kare e yə Eli tə.» ⁶ Piyər gər ta wa bangi ki kadi əl al, tadə əi ki madine je ki joo pu, bəl rade ngay. ⁷ Ningə, taji naa ti noo, kil ndi j səbi dəde liti. Ndu ta madi tēē me kil ndi ti ə nə: «E kam e NGonm ki m-ndige ngay, ə oi ta lie.» ⁸ Ki kəm ki kində jipi, njé ndo je goi lo gə gidide, nə dəw kare ka ooi-e al. Jəju ki karne ba par ə ooi-e rəde ti. ⁹ Lok i j də mbal ti isi uri ki nangi ningə, Jəju ndəji-de kadi əri poy ne ki ra ne ə ooi kin dəw madi al, biti kadi ne *NGon dəw n-tēē dan njé koy je ti. ¹⁰ *NJé ndo je təli rəde go ta ti ki Jəju əl-de, nə ke ə, gəri me ta ki nə: «Ki taa dan njé koy je ti kin» al, adi naji-naa ta də ti dande ti.

11 Go ti, njé ndo je dɔ̄ji-e əi nɔ̄: «M̄Bari ə, njé ndo ndu-kun je əi nɔ̄ sɔ̄bi kadi Eli re kɔ̄te taa ə?» 12 Jəju ilə-de ti ə nɔ̄: «E ki rɔ̄jeti kadi Eli a re kɔ̄te bəy taa, mba kadi ra go nɛ̄ je pəti adi asi-naa gogi. NGa ra ban ə, ndangi me makitibi ti lə Luwə, sɔ̄bi dɔ̄m mi NGon dəw bəy əi nɔ̄: “NGon dəw a ɪngə kɔ̄ ngay, taa dije a kidi-e tɔ̄” ə? 13 Təki rɔ̄jeti, adi m-əl səsi madi oi, Eli re, ə dije rai sie nɛ̄ ki mede ge, təki ndangi me makitibi ti sɔ̄bi-n dɔ̄e.»

Jəju nga ngon ki ndil ki majal ade kɔ̄

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)

14 Lokɪ təlɪ rəl rɔ̄ ndəgi njé ndo je ti nɪngə, oi kosi dije iləi-naa gəi dɔ̄de wuki, nɪngə njé ndo ndu-kun je əisi naji-naa ta ti sɔ̄de tɔ̄. 15 Lokɪ kosi dije ooi Jəju nɪngə, ndɔ̄ji-de ngay, adi ayi-naa bur bur ki rɔ̄e ti, uwəi jie rai-e lapɪya. 16 Jəju dɔ̄ji njé ndo je ləne ə nɔ̄: «Ta ri əisi naji-naa ta dɔ̄ ti sɔ̄de ə?» 17 Dəw madi kare dan kosi dije ti əl-e ə nɔ̄: «Nje ndo dije, m-re ki ngonm rəl ti, tadɔ̄ e gɪn tɔ̄gi ti lə ndil ki ra-e adi əl ta al. 18 Lo je pəti ki ndil kin j̄ sie ti nɪngə, ige ile nangɪ, adi kulum tae ɪbə jugɪ jugɪ, ngə ngangine gururu gururu, nɪngə nda-je rəy, ade to tə kagɪ be. Be ə, m-dəji njé ndo je ləi kadi tuwəi ndil ki majal kin dɔ̄e ti kɔ̄, nə asi tɔ̄gi al.» 19 Lo kin ti, Jəju un ta əl njé ndo je ləne ə nɔ̄: «Səi dije ki dəkagilo ti ki bɔ̄ne ki səi njé me ngə je, kadi tə m-isi səsi dəkagilo ban bəy taa adi mesɪ ə? Kadi m-a m-əsi gɪnsi dəkagilo ban bəy taa ə? ɪrəl ki ngon rɔ̄m ti ne.» 20 Lokɪ rəl ki ngon rɔ̄e ti nɪngə, taji naa ti nɔ̄ɔ̄ wa ki ndil ki majal oo Jəju par ə, dadi ngon ka kin nangɪ nangɪ, ɔ̄a man tae j̄ kulum mbuki mbuki, nɪngə bi-e ile nangɪ, ade

✧ 9:12 Ejay 53.3; Pa je 22.7-18

nduguru nangi. ²¹ Jəju dəji Bawe ə nə: «Dəkagilo ki ra ti ə ne kin ilə sie ngire ə?» Ə Baw ngon ile ti ə nə: «İlə ngire lo ki ngon to du ba bəy. ²² Nینگə, taa taa ndil ki majal kin, isi sur-e tile ki poro je, ki me man ti je, kadi təl-e, ə re asi ra ne madi ə, oo kəm-to-ndoo ləje, ira səje.» ²³ Ə Jəju təl əl-e ə nə: «Re asi... kin əl be ki mba ri ə? Dəw ki adi mene, asi ra ne je pəti.» ²⁴ Ta naa ti noo, baw ngon əl ta ki ndune ki bo ə nə: «M-adi mem, nə kadi-me ləm ə e ngay al, ə ira səm!» ²⁵ Loki Jəju oo kadi kosi dije isi ayi-naa bur bur ki rəe ti ningə, ndangi ndil ki majal ə nə: «İ ndil ki majal ki nje bəy mbi dije ki nje kadi dije əli ta al, m-un ndum kadi iteə rə ngon ti ki kə, ə ire gogı al ratata!» ²⁶ NDil ki majal ka kin ur kəl, ra ngon adi dadi nangi nangi ki təgine ngay, ningə tēə rəe ti kə. NGon təl to təkı oy be, adi dije pəti ki ooi ne ki ra ne, əli əi nə: «Oy ngata.» ²⁷ Nə Jəju uwə ji ngon un-e ur-e taa. ²⁸ Loki Jəju ur me kəy ti, ə njé ndo je lie isi sie ki karde ba, dəji-e əi nə: «MBari ə je j-asi kadi ji tuwə ndil ki majal kin al ə?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «Ko ndil je ki be kin, dəw a tuwə-de ki go rəbi kəl ta ki Luwə taa.»

*Jəju təl əl ta ki də koyne ti ki kine lo koy ti bəy
(Mt 17.22-23; Lk 9.43-45)*

³⁰ Əi, əti loe ti noo ningə, indəi dənangi Galile gangi. Jəju ge kadi dəw madi gər gone al. ³¹ Tado un dəkagilo mba kadi ndo-n ne njé ndo je ləne. Be ə əl-de ə nə: «A iləi-mi *mi NGon dəw ji dije ti kadi a təli-mi, ningə loki təli-mi oy bə, ndə ki kə mitə lə ndə koym ə, m-a m-ı taa lo koy ti.» ³² *NJé ndo je gəri me ta lie kin al, ningə bəli kadi dəji-e ta də ti tə.

*Jəju un ta lə ngan je ki du ndo-n ne njé ndo je ləne
(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)*

³³ Loki rəi tɛɛi me ɓe ti ki Kapərnayim, ə uri me kəy ti ningə, Jəju un ta dəji-de ə nə: «Ta ri ə kəte isi naji-naa ta dɔ ti dɔ rəbi ti ə?» ³⁴ Nə təli isi kekeke, tadɔ, dɔ rəbi ti, naji-naa ta, kadi n-gəri se nā ə e ki bo wa? ³⁵ Jəju isi nangi, ningə ɓar njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo, əl-de ə nə: «Re dəw madi ge kadi n-e dəw ki dəsəy ningə, maji kadi təl rone dəw ki dɔbəy ti nim, nje ra kilə ɓəə kadi ndəge je pəti nim tɔ.»

³⁶ Go ti, Jəju un ngon ki du, ur-e dande ti, ə loki ore rone ti ɓa, əl-de ə nə: ³⁷ «Re dəw madi uwə ngon ki be kin rone ti me tɔm ti ə, e mi wa ə dəwe kin uwə-m rone ti. Ningə, dəw ki uwə-m ki rone ti, e mi ə uwə-m ki rone ti al, nə e nje kilə-m ə uwe ki rone ti.»

*Dəw ki e nje kəsi-m ta al e dəw ləm
(Lk 9.49-50)*

³⁸ Jə əl Jəju ə nə: «Nje ndo dije, j-o dəw madi ki a tuwə ndil je ki majal me tɔi ti, ə ji ndigi kadi j-ɔge dɔ ra ne kin, tadɔ e njiyə səje goi ti al.» ³⁹ Jəju ilə-de ti ə nə: «Oti kadi ɔgi-e dɔ, tadɔ dəw kare ki a ra ne ki əti ɓəl me tɔm ti ki kadi a təl kalangi ba əl ta ki majal dɔm ti goto. ⁴⁰ Təki rɔjeti, dəw ki ɔsi-je ta al e dəw ləje. ⁴¹ Taa re dəw madi adi səi man kəy me ngon kal man ti par, mbata ke ki səi dije lə Kirisi ka, dəwe kin, təki rɔjeti, adi m-əl səsi, a nal ne kigə go ji ləne al.»

*NDəji-naa dɔ majal ti
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)*

⁴² «Kin ə təki dəw madi ra adi ki kare dan njé ki du ti ki adi-mi mede, osi me majal ti ə, e soti ngay

6əy mbata ti lie kadi dɔɔi mbal ki bo ngay minde ti, ə iləi-e me ba ti. ⁴³ Kin ə jii kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki jii ki kare, itə kadi ingəm jii je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su, me por ti ki a oy al ratata kin. [44] *
⁴⁵ Kin ə njai kare rai adi osi me majal ti ə, igange ile kɔ. Tado, e soti kadi ingə kaji ki njai ki kare, itə kadi ingəm njai je joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. [46]
⁴⁷ Kin ə kəmi kare rai adi osi me majal ti ə, ɔr-e ile kɔ. Tado, e soti kadi ur kɔbe ti lə Luwə ki kəmi ki kare, itə kadi ingəm kəmi joo pu, ə iləi-ni me por ti lə su. ⁴⁸ Loki kode je ki me ti oyi al, taa por ki səm ti ka oy al ratata tɔ. ⁴⁹ Təki rɔjeti, dəw ki ra ka por kɔ je a ra-e adi ay njay, təki kati a ra-n ne kuso adi nəl be. ⁵⁰ Kati e ne ki maji, nə loki nəle goto ə, ri ə a rai kadi a təl nəl gogi ə? Ne ki kadi dəw a ra-n goto. Ningə maji kadi itɔji hal ki maji ki rɔ-naa ti, ə isi ki naa ki lapiya dansi ti.»

10

*Ta ki dɔ gangi-naa ti lə dəne ki dingəm
 (Mt 19.1-9; Lk 16.18)*

¹ Jəju j loe ti nɔɔ, aw dɔnangi Jude ti, gidi ba Jurde ti. Kosi dije kawɔ-naa gəi gide wuki ɓəy. Ki go jibəl ra-e ti lə Jəju, ilə ngirə ndo-de ne. ² *Parisi je ɔti rəi rɔ Jəju ti, ningə kadi tə iyəi kulə uwəi-e-n me ta ti, dəji-e əi nə: «NDu-kun adi ta rəbi kadi dingəm tuwə-n nene ə se adi ta rəbi al ə?» ³ Jəju dəji-de ə nə: «NDu-kun ri ə *Moji adi səi dɔ ti ə?» ⁴ Əi tali əli-e əi nə: «Moji adi ta rəbi kadi dingəm tuwə nene, nə ke ə, kadi ade

* **9:44** Bar ta ki joo kin, dije madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

makitibi gangi-naa jie ti[☆].» ⁵ Ɖ Jəju təl əl-de ə nə: «E ki mbata me ngə ləsi ə Moji ndangi-n ndu-kun kin adi səsi. ⁶ Nə lo kilə ngirə kində ne je ti, Luwə ra dingəm əi ki dāne. ⁷ E be ə, dingəm a iyə kone je ki bawne je, ə a tiyəi-naa ki nene, ⁸ kadi təli darə ki kare. Lo kin ti, a əi joo al ngata, nə a əi darə ki kare ba.[☆] ⁹ Ningə ne ki Luwə dōo naa ti, maji kadi dəw gangi naa ti al.» ¹⁰ Loki təli rəi be, njé ndo je lie dəji-e ta dō ti bəy. ¹¹ Ɖ Jəju əl-de ə nə: «Re dəw tuwə nene, ə taa dāne ki rangi ə, dəwe kin təl nje kuwə marim, tadə nee ki kəte isi noo bəy. ¹² A re e dāne ə mbati ngawne ə taa dingəm ki rangi ka, e nje kuwə marim tə.»

*Jəju njangi dō ngan je ki du
(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)*

¹³ Dije rəi ki ngan je ki du rə Jəju ti kadi njangi dōde, nə njé ndo je kəli səde. ¹⁴ Loki Jəju oo kilə ra njé ndo je ləne ningə, nəl-e al adi əl-de ə nə: «tyəi ngan je ki du adi rəi rəm ti, oti kadi əgi-de ta rəbi, tadə kəbe lə Luwə e yə dije ki toi tə ngan je ki du be. ¹⁵ Təki rəjeti, adi m-əl səsi, dəw ki ndigi kadi Luwə o be dəe ti tə ngon ki du be al, a ur kəbe ti lə Luwə al ratata.» ¹⁶ Go ti, Jəju uwə ngan je ki du ka kin ki rəne ti, ində jine dōde ti, njangi dōde.

*Ta lə Jəju əi ki dəw ki nje ne kingə
(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)*

¹⁷ Loki Jəju əti osi dō rəbi ti ningə, dingəm madi kare ay re osi nangi njae ti, ningə dəje ə nə: «Nje ndo ki maji, e ri ə m-a m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ki

☆ **10:4** Dətərənom 24.1 ☆ **10:8** Kilə ngirə ne je 1.27; 2.24

a to biti ki no ti ə?» ¹⁸ Jəju əl-e ə nə: «MBa ri ə iɓar-m dəw ki maji ə? Dəw kare ki maji goto, nə Luwə ki karne ba par ə e dəw ki maji. ¹⁹ I igər ndu-kun je lə Luwə ki ə nə: “A təl dəw al, a uwə marim al, a ɓogi al, a ma naji ki ngom dɔ madi ti al, a ra ne ki majal ki dəw madi al, ɔsi gon bawi əi ki koi kin maji.”»[☆] ²⁰ Dingəm ka kin əl-e ə nə: «NJe ndo, ne je kin pəti m-təl rəm go ti dɔkagilo kilə ngirə basam ti nu.» ²¹ Jəju gɔ dingəm ka kin ki rənəl, ningə əl-e ə nə: «Ne kare be ə nayi kadi ira. Aw, igati ki ne maji je lai pəti, adi lae njé ndoo je, ɓa a aw ki ne kingə ngay me dɔrɔ ti, ə ire un gom.» ²² Nə loki dingəm ka kin oo ta je kin ningə, kəme il kiriri, ə ɔti aw ki rənəl al, tado e dəw ki aw ki ne kingə ngay.

²³ Jəju gɔ njé ndo je ləne ki gəi gide, ningə əl-de ə nə: «A e ne ki ngə ngay rɔ njé ne kingə je ti kadi uri me beko ti lə Luwə!» ²⁴ Ta lə Jəju kin ndɔji-de, nə Jəju a dɔ ti gərərə ba ə nə: «NGanm je, e ne ki ngə ngay kadi dəw ur me beko ti lə Luwə. ²⁵ E ne ki ngə ngay kadi jambal ki oi-e kin ur bole kon ku ne ti, nə a ngə ngay itə e kin ɓəy kadi nje ne kingə ur me beko ti lə Luwə.» ²⁶ Ta kin əti-de ɓəl dɔ made ti ɓəy, adi dəji-naa dande ti əi nə: «NGa kin ə e be ningə, nə ə asi kadi ingə kaji ə?» ²⁷ Jəju ində manjide ba, ningə əl-de ə nə: «Ki rɔ dije ti ɓa, dəw ki asi goto, nə ki rɔ Luwə ti ɓa, ne ki dum-e goto, tado asi ra ne je pəti.» ²⁸ Ə Piyər ilə rone əl-e ə nə: «NGa o je ki, j-iyə ne je ləje pəti kɔ, mba kadi j-un-n goi kin.» ²⁹ Jəju ile ti ə nə: «Təki rojeti, adi m-əl səsi, re dəw madi, iyə kəy ləne, ki ngakone je, ki konane je, ki kone, ki bawne, ki ngane je ə se dɔnangi ləne ki mbata ləm, ə se ki

☆ **10:19** Tee ki taga 20.12-16; Dətərənom 5.16-20

mbata Poy Ta ki Maji ningə, ³⁰ dəwe kin a ingə kəy je, ki ngakone je, ki konane je, ki kone je, ki ngane je, ki dɔnangi, nja ɔu dɔ ti. A ingə ne je kin, naa ti ki kɔ dɔkagilo ti ki ɔone, taa dɔkagilo ti ki a re, a ingə kaji ki a to bi ti ki nɔ ti tɔ. ³¹ NGa ningə, dije ngay ki kəte, a tɔli njé ki gogi, ə njé ki gogi, a tɔli njé ki kəte tɔ.»

*Jəju əl ta dɔ koyne ti ki kine lo koy ti ɔəy
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)*

³² Jəju əi ki njé ndo je ləne əi dɔ rəbi ti, isi awi ki Jorijaləm. Jəju njiyə nɔde ti nɔde ti. Lo kin ti, ɔəl ra njé ndo je lie ngay, taa njé njiyə gode ti ka ɔəl rade tɔ. Jəju təl ɔar njé ndo je ki dɔgi gide e joo rəne ti, ningə ilə ngirə kadi əl-de ne je ki a ra-e Jorijaləm ti ə nə: ³³ «Oi, j-isi j-awi ki Jorijaləm, ningə a iləi-mi *mi NGon dəw ji njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je ti. A gangi ta koy dɔm ti, ningə go ti, a iləi-mi ji dije ti ki əi *Jipɔ je al. ³⁴ A kogi dɔm ti je, a tibi man tade dɔm ti je, a tɔndəi-mi ki ndəy kabilay je, taa a tɔli-mi tɔ. Nə ndɔ ki kɔ mitə lə ndɔ koym ɔa, m-a m-teɛ lo koy ti.»

*Nə daji lə Jaki əi ki Ja
(Mt 20.20-28)*

³⁵ Go ta je ti kin ningə, Jaki əi ki Ja ki əi ngan lə Jəbədə, rai rɔ Jəju ti basi, əli-e əi nə: «Nje ndo, ji ndigi kadi ira ne ki j-aw tə daji kam adi-je.» ³⁶ Jəju daji-de ə nə: «Ri ə igəi kadi m-ra madi səsi ə?» ³⁷ Ningə, tɔli əli-e əi nə: «Re indigi dɔ ti səje ə, adi dəw kare isi dɔ ji kɔi ti, ə e ki nungi isi dɔ ji gəli ti tɔ, loki a isi dɔ kɔɔe ti ə dije a iləi tɔji dɔi ti kin.» ³⁸ Jəju əl-de ə nə: «igəri me ne daji ləsi kin al. A asi kadi ingəi kɔ ki m-aw tə m-ingə kam kare mindi wa? Taa, batəm

ki to kɔŋ ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə wa?»³⁹ Ba əli əi nə: «Oyo, j-a j-asi kare.» Ə Jəju əl-de ə nə: «Təki rəjetɪ, a asi kadi ingəi kɔŋ ki m-aw tə m-ingə kam kare, taa batəm ki to kɔŋ ngay ki m-aw tə m-ingə kam a ingəi kare tə.⁴⁰ Nə ta ki ɔji dɔ kisi dɔ ji kom ti ə se dɔ ji gəlm ti; e ta ləm kadi mi ə m-adi səsi al. Lo je kin to ki mba dije ki rai goe kəte nu ki mbata ləde.»⁴¹ Loki ndəgi njé ndo je ki dɔgi ooi ta je kin ɓa, rɔde iləŋ girə nəl-de al ki Jaki əi ki Ja.⁴² Be ə, Jəju ɓar-de pəti ki rɔne ti, əl-de ə nə: «tɔgəri kadi njé je ki indəi-de tə njé kɔbe dɔ gin dije ti ki dangi dangi ki dɔnangi ti ne, isi tə jɔgi dɔ dije ti, adi-de kɔ, taa dije ki njé tɔɓa, ɔi be dɔde ti ɓəy tə.⁴³ Nə a e be dansi ti al. Re dəw madi dansi ti, ndigi kadi n-e ki bo ningə, kadi təl nje ra kilə ləsi pəti.⁴⁴ Taa re dəw madi ndigi kadi n-e dəw ki dɔ kəte dansi ti ningə, kadi təl ɓəə kilə ləsi pəti tə.⁴⁵ Tadɔ mi *NGon dəw m-re mba kadi dije rai kilə adi-mi al, nə kadi mi ə m-ra kilə m-adi-de nim, taa m-adi rəm kadi m-taan kosi dije ngay m-ilə-de taa nim tə.»

*Jəju tɛɛ kəm Bartime ki nje kəm tə
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)*

⁴⁶ Jəju əi ki njé ndo je ləne rəi tɛɛi Jəriko ti. Loki isi tɛɛi me ɓe bo ti ki taga ki kosi dije ngay gode ti, nje kəm tə kare ki tɔe nə Bartime, e ngon lə Time, isi ngangɪ rəbi ti nɔɔ, isi kɔy nə.⁴⁷ Loki oo kadi e Jəju ki Najarəti ti ə isi ində də ningə, un ndune ki taa nɔ ə nə: «Jəju ki *NGon ka Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!»*⁴⁸ Dije ngay kəngi-e kəngi kadi uti tane, nə nje kəm tə un ndune ki taa dɔ made ti wa ɓəy ə nə:

* **10:47** NGar Dabidi ra ɓal asi dibi kare ɓəy taa oji Jəju, adi ɓa Jəju kə nə “NGon ka Dabidi”, me ə nə dəw ki gin kɔji ti lə Dabidi.

«NGon ka *Dabidi, o kəm-to-ndoo ləm!» ⁴⁹ Lo kin ti, Jəju a lo ka ti, ə nə: «ƒbari-e adi-mi.» Nɪngə bari nje kəm tɔ ka kin, ə əli-e əi nə: «Uwə rəi ba, ɪ̄ taa, nə ɪ̄si bari.» ⁵⁰ Loki oo dɔ ta je kin nɪngə, bi kibi ləne, ilə kɔ, ə ɪ̄ taa rati aw rɔ Jəju ti. ⁵¹ Jəju dəje ə nə: «E ri ə, ige kadi m-ra madi ə?» Ə nje kəm tɔ əl-e ə nə: «Nje ndo, m-ge kadi kəm oo lo!» ⁵² Ə Jəju əl-e ə nə: «Aw! tadɔ kadi-me ləi aji.» Par ə, ta naa ti nɔɔ, kəme oo lo, adi un go Jəju dɔ rəbi njiye ti.

11

Jəju ur Jorijaləm ti ki kəsi-gon (Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jq 12.12-19)

¹ Loki Jəju əi ki njé ndo je ləne indəi dɔ be ki Jorijaləm bəsi, gidi ngan be je ti ki Bətipaje ki Bətani, ki kaw kadi mbal kagi bini je ti, ilə njé ndo je ləne joo. ² Jəju əl-de ə nə: «Awi me ngon be ti ki a nɔsi ti kam. Lo kur ə wa ki a uri ki me be ti par ə, a ingəi ngon koro ki dɔɔi-e adi a. E ngon koro ki dəw al gide ti al bəy. Ituti-e, ɪ̄rəi sie adi-mi. ³ A re dəw madi dəji səsi ə nə: “Mba ri ə a rai ne be,” wa ə, əli-e əi nə: “Babe ə ge-e, ə a təl ilə sie basine ba.”»

⁴*Njé ndo je awi nɪngə yə ingəi ngon koro ki dəw dɔe taga ta kəy ti, kadi rəbi ti. Adi tuti-e. ⁵ Dije madi ki ooi-de lo tuti koro ti dəji-de əi nə: «E ri ə a ɪ̄rai-e be ə? Ituti ngon koro kin mba ri ə?» ⁶ Nɪngə njé ndo je iləi-de ti təkɪ Jəju əl-n-de, ba ɪ̄yəi-de adi awi. ⁷ Loki rəi ki ngon koro ka kin nɪngə, labi kibi je ləde gide ti, ba Jəju al ɪ̄si dɔ ti. ⁸ Dije ngay labi kibi je ləde go rəbi ti. Nje ki madi je, e mbi kam je ki wale ə tətɪ tiləi ti. ⁹ Njé njiyə nɔ Jəju ti ki njé njiyə goe ti uni ndude ki taa əli əi nə: «Təji e ki dɔ Luwə ti! Nɪngə kadi Luwə

njangi dɔ dɔw ki re ki tɔ Babe. ¹⁰ Kadi Luwə njangi dɔ kɔbe ki a re, adi e kɔbe lə kaje *Dabidi.* Tɔji e ki dɔ Luwə ti, me dɔrɔ ti taa.»

¹¹ Jəju ur Jorijaləm ti, aw me kəy ti lə Luwə. Loki ində kəmne oo ne je pəti ki gə gide ningə, əi ki njé ndo je ləne ki dɔgi gide e joo tɛɛi awi Bətani ti, tado lo sɔl ngata.

Jəju man kagi mbay-kote
(Mt 21.18-19)

¹² Loki lo ti go ti, Jəju əi ki njé ndo je tɛɛi Bətani ti ki taga, ningə ɔo ra-e. ¹³ Jəju oo kagi mbay-kote ki mbie to dɔ ti, a say nu, ningə ɔti aw gin ti kadi n-oo se n-a n-ingə kande dɔ ti kadi n-uso wa? Nə loki re ɔasi rɔ kagi ti ningə, oo mbie je par, ɔi oo kande al, tado e nay kandi mbay-kote al ɔəy. ¹⁴ Be ə Jəju əl mbay-kote ə nə: «Kadi dɔw uso kandi gogi al bitɔ ki nɔ ti.» *Njé ndo je lie ooi ndu ta ki əl.

Jəju tuwə njé ra gati je me kəy ti lə Luwə
(Mt 21.10-17; Lk 19.45-48; Jɔ 2.13-16)

¹⁵ Loki rəi tɛɛi Jorijaləm, Jəju aw ur nati kəy ti lə Luwə, ningə ilə rɔne tuwə njé labi ne je ki njé ndogi ne je nati kəy ti lə Luwə kɔ. Jəju sur tabilə je lə njé mbəl la je tilə, naa ti ki ne kisi lə njé gati də dum je. ¹⁶ Iyɔ dɔw madi adi un ne də-n me kəy ti lə Luwə al. ¹⁷ Ningə ndo-de ne ə nə: «NDangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “Kəy ləm a ɔbəri-e kəy kəl ta ki Luwə ki to ki mbata lə gin dije pəti, nə səi, itəli-e lo ɔɔyɔ rɔ ti lə njé ɔogi je yo.”»^{*} ¹⁸ Loki ki njé kun dɔ njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé ndo ndu-kun je ooi ta je kin

* **11:10** Kaje Dabidi, kər me ə nə Dabidi ki je dije ki gin koji ti lie. MBata Dabidi ra ɔal asi dibi kare ɔəy taa oji Jəju Kirisi. ^{*} **11:17** Ejay 56.7; Jərəmi 7.11

ningə, sangi rəbi kadi n-təli Jəju, nə bəli tadə kosi je ndigi ne ndo lie ngay. ¹⁹ Loki lo səl ningə, Jəju əi ki njé ndo je tēēi me be bo ti kə.

Kadi-me ki kəl ta ki Luwə

²⁰ Loki lo ti ki sɿ, Jəju əi ki njé ndo je isi indəi də ningə, njé ndo je ooi kagi mbay-kote ki tuti dæe ti ratata ki ngire ti. ²¹ Loe ti nqo, me Piyər ole də ne ti ki ndə ki ra ne, adi əl Jəju ə nə: «Nje ndo ki bo, o kagi ki ndə ki iman-e ka tuti am.» ²² Ningə Jəju təl əl njé ndo je ləne ə nə: «Maji kadi adi mesi Luwə. ²³ Təki rojeti, adi m-əl səsi, re dəw madi əl mbal kam ə nə: “Ōti lo kin ti rangi, aw osi me ba ti”, ki kadi-me, ki kanji badi, ə gər təki ta ki n-əl kin a ra ne ba, Luwə a ra ade. ²⁴ E be ə, m-əl səsi madi igəri təki, ne je pəti ki idəji Luwə me kəl sie ta ti, maji kadi indəi dəsi ti təki ingəi ki bəlme, ningə Luwə a ra adi səsi. ²⁵ Loki j taa kadi əli ta ki Luwə, re ta to dansi ti ki dəw madi ə, maji kadi iyəi goe kə adi-e, kadi Bawsi ki isi dərə ti, iyə-n go majal je ləsi kə adi səsi tə. [²⁶ MBata, re iyəi go majal je lə dije ki rangi kə al ningə, Bawsi ki isi me dərə ti, a iyə go majal je ləsi kə al tə.]» †

Ta ki dəji də təgi ti lə Jəju

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Jəju əi ki njé ndo je ləne təli rəi Jorijaləm ti bəy. Loki Jəju isi njiyə nati kəy ti lə Luwə, njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatəgi je, ²⁸ rəi dəji-e əi nə: «E ki təgi ki j ra ə isi ra-n ne je kin be ə? Ə nə tə ə adi ndune kadi ira-n-de wa əl-je adi j-o?» ²⁹ Jəju təl əl-de ə nə: «M-a m-dəji səsi ta kare be par. Re iləi-mi ti ningə, m-a m-əl səsi dəw

† **11:26** Bar ta kin dije madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange ki kəte ndangi.

ki adi-m ndune kadi m-ra-n ne je kin to. ³⁰ Na ə ilə Ja kadi ra dije batəm ə? E Luwə ə se e dije wa əli-mi adi m-o.» ³¹ Nə təli a əli-naa ta dande ti əi nə: «Re j-əl-e j-ə nə: “E Luwə ə ile” ə, a dəji-je ə nə se ra ban ə j-ade meje al wa? ³² Ə j-a j-əl j-ə nə: E dije ə iləi Ja al to...» Təki rəjeti, bəli kosi je, tadə dije pəti gəri dəde ti kadi Ja e nje kəl ta ki ta Luwə ti ki rəjeti. ³³ Be ə təli əli Jəju əi nə: «Ji gər al.» Ə Jəju təl ilə-de ti ə nə: «Re igəri al ə, mi ka m-a m-əl səsi təgi ki m-isi m-ra-n ne je kin al to.»

12

Kuji ta də njé ra kilə me ndər nju ti, ki njé me majal (Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Go ti Jəju lə rəne əl-de ta ki kuji ta ə nə: «Dingəm kare ndər nju, ningə ində singə gugə gide wuki. Ur bə kadi tə mborəi man nju ti, ningə ur ne tə ta kagi be, kadi dije isi də ti ngəmi ndər ka kin. Ba go ti, dəci ta naa ti ki dije ki njé ra kilə nju, kadi tə rai kile adi-e, ə kagi loe ti ba, a kayi-naa nee, ningə e wa əti aw mba. ² Loki kagi lo kijə kandi nju asi ningə, ilə bəə ləne kare kadi aw taa kandi ne ndor ka kin, ki yəne ji njé ra kile ti adi-ne. ³ Nə loki bəə aw ningə, njé ra kilə je uwəi-e, tindəi-e ngay, ə tuwəi-e adi təl ki jine kare aw. ⁴ Nje ndər təl ilə bəə ki rangi bəy. E ka, tindəi dəe mbuki mbuki je, taji-e je to. ⁵ Be ka, dingəm ka kin təl ilə bəə ki rangi bəy. Bəə kin uwəi-e təli-e, taa njé ki goe ti ka, tindəi-de je, təli-de je wa bəy to. ⁶ Lo kin ti, ngonne ki dingəm ki ndige ngay, par ə nay ki karne sie. Ə un-e ile tə dəbəy dəw rəde ti, tadə əl ə nə: “A bəli gidə ngonm.” ⁷ Nə njé ra kilə nju ka kin əli-naa dande ti əi nə: “Dərə ə wa kam ə a e nje ne nduwə, ə adi ji təli-e, ningə ndər nju kin a

e ne ləje.”⁸ E be ə, uwəi ngon ka kin təli-e, iləi nīne gidi ndər ti taga.⁹ Ə se dīngəm nje ndər kin a ra ban wa? A re kadi təl njé ra kilə je kin kə, ə sangi njé ki rangi ində-de ta ndər ti.¹⁰ Itidəi ta kin me makitibi ti lə Luwə oi al a?

“MBal ki njé ra kəy je mbati-e,
E ə təl mbal ki e təgi kəy.

¹¹ E kin e kilə ra Bəbe.

E ne kəji ki əti bəl ə to ta kəmje ti kin.”✧

¹² Lo kin ti, ki bo je ki də *Jipi je ti, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju, tadə gəri maji kadi kuji ta ki Jəju əl kin səbi dəde, nə bəli kosi je, adi iyəi-e, ə əti awi lo ləde.

Ta də kigə la-mbə Səjar ti ki e ngar ki bo

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Ki bo ki də *Jipi je ti iləi *Parisi je madi ki dije madi ki me bəti ti lə *Erodi ti rə Jəju ti mba kadi tə n-iyəi kulə n-uwəi-e-n ki ta ki tae ti.¹⁴ Rəi əli-e əi nə: «Nje ndo, ji gər kadi j nje kəl ta ki rəjeti, taa ibəl kəm dəw al nim. I o ne ra ki gidi ti taga ne kam al, taa j nje ndo dije rəbi lə Luwə ki goe ki rəjeti. Ə əl-je adi j-o: e loe ti ə se e loe ti al kadi dəw igə la-mbə nje kəbe ki bo Səjar ə? Kadi tə j-igə la-mbə ə se j-igə al ə?»¹⁵ Nə Jəju gər kadi kəm dije ləde adi əl-de ə nə: «MBa ri ə iyəi kulə kadi uwəi-mi ə? Irəi ki silə kare adi-mi m-o.»¹⁶ Ə rəi ki silə kare adi-e, ningə dəji-de ə nə: «Də nā ə indəi, ə tə nā tə ə ndangi silə ti kin ə?» Ə iləi-e ti əi nə: «E nje kəbe ki bo Səjar.»¹⁷ Jəju təl əl-de ə nə: «Nə lə Səjar ə adi Səjar, nə lə Luwə ə adi Luwə tə.» Lo kin ti, ta lə Jəju dum dəde ngay.

Ta də kī njé koy je lo koy ti

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-38)

18 *Sadusi je ki ai dije ki ooi kadi njé koy je a ii taa lo koy ti al, rai rə Jəju ti dəji-e ai nə: 19 «Nje ndo dije, *Moji ndangi ndu kin me makitibi ti adi-je ə nə: “Re dəw madi, ngokoe taa dāne, ə ngokoe ka kin oji ngon ki dāne ka kin al bəy ə oy ningə, kadi taa dāne nduwə kin, oji-n ngan je kadi teei to nje goto ti.”» 20 Ki oji də ta kin, ngakonaa je ai siri. Ki dəsəy taa dāne, ə oji-n ngon ki kadi tə ər toe al bəy par ə ətə oy. 21 Ki kə joo re taa dāne nduwə ka kin, ningə oji sie ngon bə ər to nje goto ka kin al bəy ə re oy ka bəy. Ki kə mitə re ə kae ti ə wa ka kin bəy. 22 Adi ngakonaa je ki siri kin, taai dāne ki kare kin pəti tigə, ka dəw kare ki dande ti ki oji sie ngon bəy taa kadi oy goto. Gode ti pəti, darə dāne wa re oy tə. 23 Ə se ndə ki njé koy je a ii taa lo koy ti, ə ai je a ii lo koy ti ə, nā dande ti ə dāne kin a e nee ə? Tadə ai siri pəti taai-e nede ti.» 24 Jəju əl-de ə nə: «Sai dije ki indəmi rəbi, ningə kadi igəri təki indəmi rəbi tadə igəri makitibi lə Luwə al nim, taa igəri təgi lə Luwə al nim tə. 25 Təki rəjeti, ndə dije a ii taa lo koy ti, dīngəm je ki dāne je a taai-naa al ngata. Pəti a toi tə *Malayka je be me dərə ti. 26 Ta ki oji də ki ki njé koy je a ii taa lo koy ti, itidəi ta ki oji də por ki ɔ me ngə ti, ə e ki kəl tae me makitibi ti lə Moji kin al a? Luwə əl Moji ta lo kin ti ə nə: “Mi Luwə lə *Abirakam, mi Luwə lə *Isaki, ki Luwə lə *Jakobi.”» 27 Luwə e Luwə lə dije ki njé kisi kəm ba, bi e Luwə lə njé koy je al. İndəmi rəbi ndəm ki də gangi.»

*NDu-kun ki itə ndu-kun je
(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)*

☆ 12:19 Kilə ngirə nē je 38.8; Dətərənom 25.5-10 ☆ 12:26 Teei ki taga 3.2, 6

28 NJe ndo ndu-kun kare ki oo ndude lo naji-naa ta ti, lo ki oo adi Jəju ilə ta *Sadusi je ti maji ngay, ət aw rə Jəju ti dəje ə nə: «Dan ndu-kun je ti pəti kin, e ki ra ə e ki dəsəy dan ti ə?» 29 Jəju əl-e ə nə: «NDu-kun ki dəsəy ki itə ndu-kun je pəti ə to kin: “O *Isirayəl! Bəbe Luwə ləje e Bəbe ki e karne ba. 30 A indigi Bəbe Luwə ləi ki ngəmei ba pəti, ki ndili ba pəti, ki mər ta ləi ba pəti, taa ki təgi ba pəti tə.”* 31 Ningə ndu-kun ki kə joo ə to kin: “A indigi dəw madi tə darəi j wa be tə.” *NDu-kun ki rangi ki itə ndu-kun je ki joo kin goto.»* 32 NJe ndo ndu-kun je lə Luwə əl Jəju ə nə: «Maji ngay NJe ndo! ta ki əl e ta ki rəjeti: Bəbe Luwə ləje e karne ba par ə e Luwə, Luwə ki rangi goto. 33 Ningə, kadi dəw ndige ki ngəmene ba pəti, ki nə gər ki dəne ba pəti, ki təgine ba pəti, taa kadi dəw ndigi dəw madine tə darəne wa be tə. E kin e soti ngay itə da je ki kijə məside kadi-kare ti, kilə por də ti tə kadi-kare, ki kijə məsi kadi-kare je ki dangi dangi ki kadi Luwə.» 34 Loki Jəju oo kadi nje ndo ndu-kun kin ilə ta ti ki kəm-kədi, ningə əl-e ə nə: «I səy al ki kəbe lə Luwə.» Go ta je ti kin, dəw ka sangi kadi n-dəji ta Jəju al ngata.

Kirisi ki Dabidi
(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

35 Loki Jəju isi ndo dije nə gin kəy ti lə Luwə, dəji-de ta ə nə: «Ra ban be ə njə ndo ndu-kun je əli par əi nə Kirisi ki e *Dəw ki Luwə mbəte e ngon ka *Dabidi ə? 36 Dabidi ə wa ki dəne, loki NDil Luwə ra kilə mee ti, əl ə nə:

“Bəbe Luwə əl Bəbe ləm ə nə:
ðre isi də ji kəm ti ne,

☆ 12:30 Dətərənom 6.4-5 ☆ 12:31 Ləbətiki 19.18

Biti kadi m-ilə njé bə je lai gin təgi ti.»[☆]

³⁷ «Dabidi ə wa ki dəne ɓar-e ʔane, nga ki go rəbi ki ban taa Kirisi e-n ngon ka Dabidi* ə?» Kosi dije ngay ooi ta lə Jəju ki rənəl.

*Jəju gangi ta də njé ndo ndu-kun je ti lə Luwə
(Mt 23.1-12; Lk 20.45-47)*

³⁸ Me ne ndo ti lə Jəju ki isi ndo kosi je, əl-de ə nə: «ɪndəi kəm-kədi də rəsi ti ki rə njé ndo ndu-kun je ti. Əi dije ki gei njiyə ki kibi ngal, taa gei kadi dije rai-de lapiya ki ɓuki-naa ti lo kingə-naa je ti lə kosi je tə.

³⁹ Gin kəy kaw-naa je ti, ə se lo ne kuso ti, a gei lo kisi dije ki bo, kəte nɔ dije ti. ⁴⁰ Taa ne maji je lə nje ngaw koy je pəti pəti jide ti, ningə ədi kəm dije ki kəl ta ki Luwə ki gine gangi al, kadi dije ooi-de təkɪ n-əi dije ki maji. Go kilə ra je ti ki be kin, Luwə a gangi-n ta ki ngə ngay dəde ti itə ndəgi dije.»

*Kadi kare lə nje ngaw koy ki nje ndoo
(Lk 21.1-4)*

⁴¹ Jəju isi sɓbi nɔ lo kilə kadi-kare, isi isi oo kilə ki dije isi lai kadi-kare. Njé ne kingə je ngay adi la ngay ngay. ⁴² Ningə nje ngaw koy ki nje ndoo kare re ki ngan silə joo, tə ne ki tɛɛ ne al ilə tə. ⁴³ Adi Jəju ɓar njé ndo je ləne əl-de ə nə: «M-əl səsi təkɪ rɔjeti, nje ngaw koy ki nje ndoo kam ilə kadi-kare itə ndəgi dije pəti. ⁴⁴ Tadɔ ndəgi dije adi burim la je ləde, nə nje ngaw koy kin adi ne kingə ki me kəy ti ləne ba pu. E ɓay ne ki nay jie ti kadi ra-n ki rəne ə un adi kin.»

☆ **12:36** Pa je 110.1 * **12:37** NGon ka Dabidi, kər me ə nə dəw ki gin koji ti lə Dabidi (10.47; 11.10).

13

Jəju əl ta lə kəy kaw-naa ki a tuji
(Mt 24.1-3; Lk 21.5-7)

¹ Loki Jəju isi t̄ē me kəy ti lə Luwə isi aw ningə, nje ndo lie kare əl-e ə nə: «Nje ndo dije, oo mbal je ki rai kəy, ki kəy je ki boy boy ki əti bəl ki dum kam!» ² Jəju təl əl-e ə nə: «O kəy je ki boy boy kam maji, mbal kare ki a nay kadi isi dō made ti goto; a budi-de nangi mur mur.»

Nə je ki a rai nə kəte nō dəbəy ndo ti
(Mt 24.3-13; Lk 21.7-19)

³ Go ti, loki Jəju aw isi dō mbal kagi bini je ti, səbi dō kəy lə Luwə. Piyər nim, Jaki nim, Ja nim, Andire nim, dəji-e ta loki əi sie ki karde əi nə: ⁴ «Əl-je adi j-o, dəkagilo ki ra ti ə nə je kin a rai nə ə? Ə nə kəji ki ban ə a təji kadi ji gər təkəi nə je kin pəti a indəi ngangide ə?»

⁵ Lo kin ti Jəju lə rone əl-de ə nə: «İndəi kəm-kədi dō rəsi ti, adi dəw ədi səsi al. ⁶ Dije ngay a rəi ki təm, a əli əi nə: “Mi ə mi Kirisi”, ningə a buki dije ngay wale tō. ⁷ Loki a oi kə rō je ki e səsi bəsi, ki poy rō je ki e səy, adi bəl ra səsi al. Re e ri ri ka nə je kin a rəi, nə e dəbəy ndo al bəy. ⁸ Gın be madi a aw rō dō kəbe madi a aw rō dō kəbe madi; dənangi a yəki je, bō a o je ki lo je ki dangi dangi, nə nə je kin a toi tə lo kilə ngirə to ndoo ki a ra dəne kin be bəy. ⁹ Ningə ki oji dəsi səi je wa, maji kadi isi dō njasi ti maji, tadə dije a awi səsi lo gangi ta je ti, a tındəi səsi gın kəy kaw-naa je ti. A awi səsi kadi ai nō njə kəbe je ti, ki nō ngar je ti ki boy ki mbata ləm. Lo kin ti a e ta rəbi ki kadi a ingəi naji ki ma ki dəm ti rəsi ti. ¹⁰ NGata ningə, nə ki dəsəy, səbi kadi Poy

Ta ki Maji osi mbi dije ti ki dɔnangi ti ne pɛti. ¹¹ Loki a uwai sasi kadi a awi sasi lo gangi ta ti, onosi kadi mesi bɛl, kɛ nɛ se ta ri ə a əli nɔ njɛ gangi ta je ti wa? Ta wa ki Luwə a ində tasi ti loe ti nɔɔ kin ə əli-de par. Tadɔ e səi je wa ə a əli ta al, nɛ e NDil Luwə ə a ində tasi ti kadi əli. ¹² NGakonaa je a uni dɔ-naa awii lo tɔl-naa ti, baw ngon a aw ki ngon kadi tɔli-e kɔ, ningə ngan je, mede a majal ki njɛ koji-de je, ə a uni dɔde awi kadi tɔli-de tɔ. ¹³ Dije pɛti mede a majal sasi ki mbata ləm, nɛ dɛw ki uwə tɔgine ba bitɔ dɔbɔy ti a ingə kaji.

Kɔ ki bo ngay ki a re

(Mt 24.15-25; Lk 21.20-24)

¹⁴ «Ningə lokɔ a oi dɛw ki nje ra ne ki kɔbi, ki nje tuji lo, ki a uwə lo kisi lo ti ki e lo ki sɔbi kadi e ti al* . Maji kadi dɛw ki nje tidə ne je kin gər gine maji. Ningə njɛ ki isi Jude ti a ayi-naa ki dɔ mbal je ti. ✠
¹⁵ Dɛw ki isi dɔ kɛy ti a ur nangi ba a aw me kɛy ti kadi tɔ un ne madi tɛɛ-n al. † ¹⁶ Dɛw ki a e me ndɔr ti, a asi kadi tɔl re be un kibɔ rɔne al. ¹⁷ NDɔe ti nɔɔ kin, kəm-to-ndoo ki gɛe goto a e lə dɛne je ki njɛ sɛm, ki njɛ kadi mba ngan je. ¹⁸ Əli ta ki Luwə kadi ne kin ra ne bara al. ¹⁹ Ki rɔjeti, a e dɔkagilo kɔ ki dɛw oo ndɔ kare al bɔy. Lo kilə ngirə dɔrɔ ki dɔnangi ti, ki Luwə ində-n ne je nu, bitɔ bɔne, dɛw oo ko kɔ kin nja kare al, taa dɛw a oo ko kɔ kin gogi al tɔ. ²⁰ Re Babe uwə ta ndɔ je kin gangi al ə, dɛw kare ki a isi ki dɔne taa goto. Nɛ ki mbata lə dije ki e wa mbati-de, tɔ dije ləne kin ə, uwə-n ta ndɔ je kin gangi ²¹ NGA

* **13:14** Lo ki sɔbi kadi e ti al: E kɛy lə Luwə. ✠ **13:14** Daniyəl 9.27; 11.31; 12.11 † **13:15** Dɔnangi Palasitin ti, dije rai kɛy adi dɔe ki taa lay, ningə dɔe ki taa ki lay ka kin ə e lo kisi kɔr kɛə. Mt 24.17.

ningə, re dəw əl səsi ə nə: “Kirisī, ki e *Dəw ki Luwə mbəte ə aw yo am, e ə aw ne am” ə, adi-e mesi al.
²² MBata kirisi je ki ngom, ki njé kəl kə nə n-əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti, a rai nɔɔ tə rai ne kəji ki ne je ki əti bəl bəl ki dum kəl tae. A rai kadi tə re to ban ə njé wa ki Luwə mbəti-de kin ka n-buki-de wale.
²³ E be ə, kadi, səi isi də njasi ti, m-əl səsi ne je kin pəti kadi igəri.

*NDə re NGon dəw
 (Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)*

²⁴ «Ningə, dəkagiloe ti ka kin, go kɔ je ti kin ba, kadi a tɛɛ kəmne al, nay a nda al, ²⁵ mee je a ɟi ki dɔrɔ ti tosi ki nangi, ningə tɔgi je ki me dɔrɔ ti a yəki.
²⁶ Lo kin ti ə yə a oi-mi *NGon dəw m-a m-re me kil ndi ti. M-a m-re ki tɔgi, me kunjɟi ti ki əti bəl. ²⁷ M-a m-ilə malayka je ləm kadi tə dɔ kum dɔnangi ti ki sɔ, a kawɟi njé ki mbəti-de ki naa ti. A kawɟi-de ɟi ngangɟi dɔnangi ti ki kare tɛɛi e ki nungɟi ti.

*Nɛ ndo ki əji dɔ kagi mbay-kote
 (Mt 24.32-36; Lk 21.29-33)*

²⁸ «Maji kadi igəri ne ndo ki dɔ kagi mbay-kote ti kin maji. Loki bajie je indəi rungiruru, ə mbie iti kin ningə, igəri kadi nay ba e bəsi ngata. ²⁹ Be tɔ ə, loki oi ne je kin rai ne ningə, maji kadi igəri təkɟi mi *NGon dəw mi ta kəy ti, bəsi rəsi ti. ³⁰ Ningə təkɟi rəjɟi, adi m-əl səsi, dije ki isi ki dɔde taa ne kin a oyi tɟə əl bəy ə ne je kin a rai ne. ³¹ Dɔrɔ ki dɔnangi a gotoi ndo madi, nə ta ləm a to lo tone ti ba ratata ki nɔ ti.

*Luwə ki karne ba ə gər ndo ki dɔbəy ti
 (Mt 24.42; 25.13-15; Lk 12.36-38; 19.12-13)*

³² «Dəw kare ki gər ndo ə se dɔ kadi ki ne je kin a rai ne ti goto. *Malayka je ki dɔrɔ ti al nɟm, mi

NGon læ Luwə ə wa al nım. Dəw 6a, e Bawje Luwə ba par ə gər. ³³ Maji kadi oi go rəsi, isi dɔgi ti, tado igəri dɔ kade kin al. ³⁴ A to tə ta læ dıngəm kare ki iyə me kəy læne ə aw mba kin be. Kəte bəy taa kadi aw, iyə kilə je ki me kəy ti ji njé kilə je ti læne. Adi nā nā kilə ki səbi dæ kadi ra, ningə ndəji nje ngəm ta kəy kadi isi dɔgi ti. ³⁵ Ə maji kadi isi dɔgi ti, tado igəri ndɔ ki 6a nje kəy a re-n al. A re lo sɔɔ, ə se dan lo ti, ə se ndu nɔ kinjə ti, ə se ki sɔ, igəri al. ³⁶ Re tɛɛ pati ningə, kadi ingə səi dɔ bi ti al. ³⁷ Ta ki m-əl səsi kin, e dije pəti ə m-əl-de. Isi dɔ njasi ti.»

14

Ta kəji ki dɔ tɔl Jəju ti

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jə 11.47, 49, 53)

¹ Nay ndɔ joo kəte kadi ndɔ ra nay Paki, ki nay mapa ki əm ɔde al asi. Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, sangi rəbi kadi n-uwəi Jəju gidi ngəy n-tɔli-e. ² Be ə, əli-naa əi nə: «Adi j-uwəi-e ndɔ ra nay ti al nə dije a ii tə rai wongi.»

Dəne madi ur yibi ki əti maji dɔ Jəju ti

(Mt 26.6-13; Jə 12.1-8)

³ Jəju e me be ti ki Bətani, me kəy ti læ Simɔ ki kəte e nje banji. Lok Jəju isi uso nɛ, dəne madi re ki ku mbal ki ɓari-e albatir ki yibi ki əti maji rosi. Yibi kin gate e ngay, rai ki man kagi ki ɓari-e nar. Dəne tɔ ku, ningə ur yibi ka kin dɔ Jəju ti. ⁴ Dije madi dan njé ki əi loe ti nɔɔ, rɔde nəl-de al adi əli-naa dande ti əi nə: «Kəm tuji yibi kin kə be par kin nə ri ə? ⁵ Asi kadi dəw taa-n la ki al dɔ kilə ti ki ndɔ bu mitə be ka e ki ra-n ki njé ndoo je!» To rɔde adi əli ta dəne ka kin

ngay. ⁶ Nə Jəju əl-de ə nə: «t̥y̥əi d̥əne k̥in j̥əke. MBari ə is̥i nj̥ib̥əi-e ə? N̥e ki ra d̥əm ti k̥in e k̥il̥ə ki maji. ⁷ NJé ndoo je kam, isi səsi ne ki ndo je p̥əti, adi ndo ki mesi ndigi par ə a rai səde, nə mi, m-a m-isi səsi ki n̥o ti al. ⁸ D̥əne k̥in ra n̥e ki asi go t̥əg̥ine: Ɔy̥ y̥ib̥i r̥əm ti k̥əte kadi t̥ə dar̥əm aw-n b̥ada. ⁹ N̥ing̥ə adi m-əl səsi ta ki r̥əjeti: lo je p̥əti d̥ənang̥i ti ne, ki dije a il̥əi m̥b̥e Poy Ta ki Maji titi, a ɔri poy n̥e ki d̥əne ra k̥in kadi mede ole-n d̥əe ti.»

Judas̥i un d̥ə Jəju

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judas̥i Isikariyoti ki e ki kare mb̥o njé ndo je ti lə Jəju ki d̥əgi g̥ide joo, aw ind̥ə d̥ə ta naa ti k̥in njé kun d̥ə njé kij̥ə n̥e m̥əsi kadi-kare je, mba kadi il̥ə-n Jəju jide ti. ¹¹ Loki ki bo je ooi ta ki ta Judas̥i ti, r̥əde n̥əl-de ngay adi uni mind̥ide kadi n-adi-e la. Loe ti n̥oq, Judas̥i il̥ə ngir̥ə sangi kadi n-oo se n-a n-ra ban ə n-a n-ing̥ə d̥əkag̥ilo ki to kadi n-il̥ə-n Jəju jide ti wa.

Jəju uso n̥e Paki ki njé ndo je l̥əne

(Mt 26.17-19; Lk 22.7-13)

¹² ND̥o ki d̥əsay lə ra nay kuso mapa ki əm ɔde al, ki e ndo ki dije isi t̥əli ngan d̥əgi bati je mbata n̥e kuso Paki, njé ndo je lə Jəju d̥əji-e əi nə: «Lo ki ra be ə indigi kadi j-aw ji ra n̥e kuso Paki titi, j-ind̥ə d̥əe dana j-adi uso ə?» ¹³ N̥ing̥ə Jəju il̥ə njé ndo je l̥əne joo, əl-de ə nə: «Awi me b̥e bo ti kam b̥a, a ing̥əi d̥ing̥əm kare ki ot̥i gum man d̥əne ti n̥ing̥ə uni goe. ¹⁴ Me k̥əy ki ur ti ə, əli b̥a n̥je k̥əy k̥in əi nə: “N̥je ndo dije ə nə se me k̥əy ki ra ə kadi n-re n-uso n̥e Paki ti ki njé ndo je l̥əne wa?” ¹⁵ A ɔji səsi me k̥əy ki boy. Me k̥əy k̥in to taa, e ki ra oy, ki n̥e je ki me ti p̥əti. Lo k̥in ə a rai n̥e kuso Paki titi kadi j-usoi. ¹⁶ *NJé

ndo je ii taai, awi me be bo ti ka kin ningə, ingəi ne je pəti asi naa təkɪ wa ki Jəju əl-n-de, adi rai ne kuso Paki, indəi dəe dana.»

Nje ndo kare ki a un də Jəju

¹⁷ Loki kadi ur, Jəju re ki njé ndo je ləne ki dəgi gide e joo. ¹⁸ Ningə loki isi ta ne kuso ti, Jəju əl-de ə nə: «Təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi, dəw kare dansi ti ki isi usoi səm ne ne kin, a ilə-m ji dije ti.» ¹⁹ Me njé ndo je ilə ngirə təsi-de, adi dəji ta Jəju ki bare bare əi nə: «E mi be?» ²⁰ Jəju əl-de ə nə: «E dəw kare dansi ti səi ki dəgi gide e joo wa kin. E ki isi ilə jine səm naa ti me ka ti wa kin. ²¹ Mi *NGon dəw m-a m-oy təkɪ ndangi me makitibi ti lə Luwə[☆], nə kəm-to-ndoo e lə dəw ki a ilə-m mi NGon dəw ji dije ti. Dəwe kin, koje al e soti ngay.»

Nə kuso lə Babe

(Mt 26.26-30; Lk 22.14-20; 1Kor 11.23-25)

²² Loki isi ta ne kuso ti, Jəju un mapa, ra oyo Luwə də ti, uwə tətɪ naa ti, təl-n adi njé ndo je, ningə əl-de ə nə: «Itaai, e kin e darəm.» ²³ Go mapa ti, Jəju un kəpi kasi kandi nju, ra oyo Luwə də ti, ningə təl-n adi njé ndo je ayi-naa pəti dande ti, ²⁴ ningə əl-de ə nə: «E kin e məsim, məsi kun mindi ki sigi ki a ay mbata kosi dije. ²⁵ Ningə təkɪ rəjeti, adi m-əl səsi m-a m-ay kasi kandi nju ki rangi al, biti kadi m-a m-ay ki sigi me beko ti lə Luwə.» ²⁶ Loki osi pa kilə təji də Luwə ti gine gangi, tēji awi də mbal kagi bini je ti.

Jəju əl təkɪ Piyər a naji ta gər-ne

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jə 13.36-38)

☆ **14:21** Pa je 22.2; Ejay 53

27 Jəju əl njé ndo je ləne ə nə: «A ɪmbati-mi pəti, tadɔ ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “M-a m-təl ɔa bati je, ningə bati je a sanəi-naa ki lo lo”☆. 28 Nə loki m-a m-ɪ lo koy ti, m-a m-aw kəte nɔsi ti, tə ngəm səsi Galile ti.» 29 Piyər əl Jəju ə nə: «Re dije pəti ə iyəi-ni kə ka, nɛ kin a ra nɛ rəm ti mi Piyər al.» 30 Jəju təl əl-e ə nə: «I, təkɪ rɔjetɪ, adi m-əli, ɔone, me kondɔ ti wa kin, kunə kinjə nɔ nja joo al ɔəy ə a naji ta nja mitə ə nə igər-m al.» 31 Nə Piyər a dɔ ndune ə nə: «Re e-n koy ka m-a m-oy səi, ɔi m-a naji ta gəri, al ratata.» Ningə ndəgi njé ndo je pəti əli ko ta wa ki Piyər əl ka kin tɔ.

*Jəju əl ta ki Luwə Jətisəmane ti
(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)*

32 Go ti, Jəju əi ki njé ndo je ləne ɔti rəi lo ti madi ki tɔe nə Jətisəmane. Jəju əl-de ə nə: «ɪsi lo kin ti ne be inginəi-mi, dəkagilo ti ki m-a m-əl ta ki Luwə.» 33 Jəju adi Piyər nim, Jaki nim, Jə nim awi sie. Lo kin ti, dadi ki ɔəl ki me ndil ti ilə ngirə ra Jəju. 34 Adi Jəju əl-de ə nə: «Me-kɔ rosi mem rosi ki asi koy. ɪsi lo kin ti ne be, ɪsi kəm ɔi itoi ɔi al.» 35 Jəju ɔti ki kəte ndəy, ningə osi ki nangi, dəji Luwə kadi re to ban ə, ɔsi dɔ kadi kɔ kin ngərəngi rəne ti. 36 Jəju ə nə: «Aba! Bai, nɛ ki dum tɔgi goto, ə ɔsi kɔ kin ngərəngi kɔ rəm ti! Nə ke ə kadi e ndigi ləm al, nə kadi e ndigi ləi yo taa.» 37 Jəju təl re rɔ njé ndo je ti ki mitə, ningə ingə-de, ɪsi toi ɔi, adi əl Piyər ə nə: «Simɔ, ɪsi to ɔi wa ɔiti a? Asi kadi ɪsi kəm dɔ kadi ki kare be al ɔiti a? 38 ɪsi kəm ba, əli ta ki Luwə, kadi osi me nɛ na ti al. NDil ndigi ra nɛ ki maji, nə darɔ e ki tɔ.» 39 Ningə təl ɔr ndəne səde ki rangi ɔəy, əl ta ki Luwə, un go

☆ 14:27 Jakari 13.7

mindine ki kate wa ka kin bəy. ⁴⁰ Lokɪ təl re rə njé ndo je ti ningə, ingə-de isi toi bi bəy, kəmdə əy diriri, lo ta ki kadi əli ka gəri al. ⁴¹ Jəju təl aw, re ki kə mitə, əl-de ə nə: «toɪ ta bi ti ne, isi ɔri kəə bəy a? Asi be nga! Dəkagilo re kadi a iləi-mi *NGon dəw ji njé ra majal je ti ngata. ⁴² ʔ taai adi j-awi, nje kilə-m jide ti ə re am!»

Kuwə Jəju

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jə 18.3-12)

⁴³ Loe ti noo, lokɪ ta nay ki ta Jəju ti ba bəy ningə, Judasi, ki e ki kare dan njé ndo je ti ki dɔgi gide e joo, ə tɛɛ isi re. Re ki kosi dije ngay gone ti. Dije ki njé kuwə kiyə kasigar je, njé kuwə gəl jide ti je. Kosi je kin, e njé kun də njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ki ngatɔgi je, ə iləi-de. ⁴⁴ Judasi ki nje kun də Jəju, əli-naa səde ne ki n-a n-ra kadi tə gəri Jəju ə nə: «Dəw ki m-a m-uwe rəm ti rututu kin ba, e darə ə wa ən ə, uwəi-e, indəi kəmsi goe ti awi sie!» ⁴⁵ E be ə, tɛɛ ə wa ki Judasi re tɛɛ par ə, səbi Jəju əl-e ə nə: «Nje ndo dije!» Ningə, uwe rututu ki rəne ti. ⁴⁶ Ba loe ti noo dije, ki rəi ki Judasi ka kin indəi jide də Jəju ti uwəi-e. ⁴⁷ Lokɪ uwəi-e, ki kare dan njé ki əi sie naa ti, ɔr kiyə kasigar, tigə-n paja lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ba tigə mbie lati gangi. ⁴⁸ NGa ningə Jəju un ta əl-de ə nə: «To tə ne ki mi nje bogi, ə irəi ki kiyə kasigar je, ki gəl je taa kadi uwəi-mi be? ⁴⁹ NDə je pəti, mi dansi ti gin kəy ti lə Luwə, m-ndo dije ne, ka uwəi-mi al, nə e kin to be bone mba kadi ta je ki ndangi me makitibi ti lə Luwə təli tade.» ⁵⁰ Lo kin ti, njé ndo je lie pəti əyi-naa ə iyəi-e ⁵¹ NGon ki basa kare, ki dole rəne ki ta kibi ə wa par, un go Jəju. Dije uwəi ngon ki basa ka

kin, ⁵² nā, iyə ta kibi ki dolə-n rone ka kin jide ti, ə ay ki rone kare aw.

Jəju a nō njé gangi ta je ti lə Jipi je
(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jq 18.12-18)

⁵³ NJé kuwə Jəju, awi sie nō ki bo ti lə njé kijə nē məsi kadi-kare je. E lo ki njé kun dō njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki ngatōgi je, ki njé ndo ndu-kun je, pəti kawī-naa ti. ⁵⁴ Piyər adi ndəe ngal, ə njiyə-n go Jəju ti, ndəy, ndəy, re ur-n gode ti kəy, nati lo ti lə ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je ka kin. Re isi naa ti ki paja je ta por ti, isi ndibi. ⁵⁵ NJé kun dō njé kijə nē məsi kadi-kare je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je, ba pəti, sangi rəbi ta madi kadi n-gangii ta koy dō Jəju ti, nā ingəi al. ⁵⁶ Dije ngay təti ta je ki ngom dœ ti, nā ta ki təti je ləde aw go-naa ti al. ⁵⁷ NJé ki nā je jii ai taa ki njade, taa təti ta je ki ngom minde ti əi nā: ⁵⁸ «J-o tae ti əl ə nā: “M-a m-tuji kəy lə Luwə ki dije rai ki jide kam kə, ningə me ndō ti ki mitə, m-a m-təl m-ində e ki rangi gogi. A e kəy ki dəw a ra ki jine al.”» ⁵⁹ Dō ta ti wa kin ka, ndu njé təti ta je osi go-naa ti al. ⁶⁰ Ə ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je jii taa dan dije ti, dəji Jəju ə nā: «Ta ki dije a əli dōi ti kam, a əl ta madi dō ti al a?» ⁶¹ Nə Jəju a tane mbə, tēg tane ilə-de ti al. Ə ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je dəji Jəju ta ki rangi bəy ə nā: «E jii, ə jii Kirisi ki Luwə mbəte, ki e NGon lə Luwə ki dije isi iləi tōji dœ ti kin a?» ⁶² Ə Jəju əl-e ə nā: «E mi wa, ningə a oi-mi *NGon dəw m-isi dō ji kō Luwə ti ki nje tōgi, m-a m-ji dōrə ti m-re me kil ndi ti.» ⁶³ Ki bo lə njé kijə nē məsi kadi-kare je til kibi je ki rone ti, bə əl ə nā: «E kin, jii sangi kadi dəw madi ki rangi əl ta dœ ti bəy a?» ⁶⁴ Səi je wa oi ndue ki əl-n ta ki mal dō Luwə ti

ki mbisi ne. Ta ri ə iməri dæ ti ə?» Ə dije pəti gangi ta dɔ Jəju ti, kadi e dæw ki sɔbi koy. ⁶⁵ Njé ki nɔ je, iləi gin tibi man tade dæ ti, ndəmi ta kəme, ningə ɓiri jide ɔsi-e-n, ə əli-e ə nə: «Indo ndil, ə iɓa tɔ dæw ki indəi adi j-o.» Loe ti noo, paja je taai Jəju, ɓa agi ki ta tində mbæe ti.

Piyər naji ta gər Jəju

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jq 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Loki Piyər e ta mbalo ti, nangi ne ɓəy, dæne kare ki dan dæne je ti ki njé ra kilə me kəy ti lə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je j noo re. ⁶⁷ Ə loki oo Piyər isi ndibi por ningə, ində manje ba, ɓa əl-e ə nə: «I ka, j ki Jəju ki Najarəti ti tɔ al a?» ⁶⁸ Nə Piyər naji ə nə: «Jagi m-gər-e al, taa m-gər me ta ləi ki ige kəl kin al tɔ.» Go ti Piyər ɔti njiyə isi aw ki ta ndogi ti, [ningə kunə kinjə nɔ.] ⁶⁹ Dæne ka kin ilə kəmne oo-n Piyər, ningə təl re dɔ ta ti ka kin ɓəy, əl dije ki ai loe ti noo ə nə: «Dingəm kam e ki kare dan dije ti lie tɔ.» ⁷⁰ Piyər təl naji nja kare ɓəy, ə nə n-gər-e al. Ningə njaba go ti ə, dije ki ai sɔde noo, rəi əli Piyər ɓəy əi nə: «Təki rəjeti, j ka, j ki kare dan dije ti lie tɔ, tado j dæw ki Galile ti.» ⁷¹ Ə lo kin ti, Piyər ibi rəne ki ta ki ngə ngay ə nə: «M-ibi rəm kadi Luwə ra səm ne ki ngə, re m-əl ta ki ngom. M-gər dingəm ki a əli ta lie kam al.» ⁷² Ba ta naa ti noo, kunə kinjə nɔ ki kɔ joo. NGa ningə, me Piyər ole dɔ ta ti ki Jəju əl-e ə nə: «Kəte taa kadi kunə kinjə nɔ nja joo, a naji ta nja mitə ə nə igər-m al,» ka kin, adi Piyər ində lo tɛɛ taga ki ngodi njane ti, nɔ ki man kəmne.

Awi ki Jəju nɔ ngar Pilati ti
(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jə 18.28-38)

¹ Ki sɪ ɓati ba, njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je, ɪngəi-naa ki ngatɔgi je, ki njé ndo ndu-kun je, ki njé gangi ta je lə *Jipi je ba pəti, uni ndude, ɓa dɔɔi Jəju, awi sie iləi-e ji *Pilati ti. ² Ə Pilati dəji Jəju ə nə: «I ngar lə Jipi je a?» Ba Jəju ile ti ə nə: «E ta ki tɛɛ tai ti.» ³ Njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je təti ta je ngay dɔ Jəju ti. ⁴ Ə Pilati təl dəji Jəju ta ki rangi ɓəy ə nə: «A əl ta madi al a? O ta je pəti ki dije a indai dɔi ti kam!» ⁵ Nə Jəju tɛɛ tane ilə ti al, adi ndɔji Pilati ki dum.

Gangi ta koy dɔ Jəju ti
(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jə 18.39-19.16)

⁶ Dɔ ɓal je pəti, lo ra nay Paki ti, *Pilati ɔr dangay kare ile taa, adi e dəw ki kosi je dəji-e kadi ɔr-e dangay ti adi-de. ⁷ NGa ɳingə dingəm kare ki ɓari-e nə Barabasi e dangay ti nɔɔ tɔ. Uwəi-de dangay ti əi ki madine je ɔji-n dɔ təl ki təli dəw, lo wongi ti ki ra-de dɔ njé kɔɓe je ti. ⁸ Kosi je awi rɔ Pilati ti, ɳingə dəji-e kadi ra nɛ ki isi ra kəte kəte ka kin adi-de. ⁹ NGata ə Pilati dəji-de ə nə: «Iɓəi kadi m-iyə ngar lə *Jipi je taa madi səsi wa?» ¹⁰ Pilati dəji ta kin be, mbata gər maji kadi e ni ə ra njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare je dɔ Jəju ti ə iləi-e jine ti. ¹¹ Nə njé kun dɔ njé kijə nɛ məsi kadi-kare suləi kosi je adi dəji Pilati kadi ɔr Barabasi yo adi-de ɓi Jəju al. ¹² Pilati dəji-de ɓəy ə nə: «Iɓəi kadi m-ra ri ki e ki ɓari-e ngar lə Jipi je ə?» ¹³ Ba əi je təli uni ndude ki taa əli Pilati əi nə: «Iɓe kagi-dəsi ti!» ¹⁴ Pilati dəji-de ə nə: «E ri ki majal ə ra ə?» ɳingə uni ndude ki taa ngay ɓəy, əli əi nə: «Iɓe kagi-dəsi ti!» ¹⁵ E be ə, mba kadi

rɔ kosi je nəl-n-de, Pīlati ɔr Barabasi adi-de. Ningə go ti, adi indəi Jəju ki ndəy kabılay, ə ile ji asigar je ti kadi bəi-e kagi-dəsi ti.

Asigar je ibəi Jəju kogii
(Mt 27.27-31; Jə 19.2-3)

¹⁶ Asigar je ɔri Jəju awi sie dana, lo ti ki bari-e pīrətuwar, me lo ti ki boy ki *Pīlati isi ti wa kin nɔɔ, ningə bari ndəgi asigar je pəti adi-de rəi. ¹⁷ Loe ti nɔɔ, iləi kibi ki kər pīr pīr* rɔ Jəju ti, ə oji jəgi kon iləi dɛe ti tɔ. ¹⁸ Ningə, iləi rɔde rai-e lapıya əi nə: «Lapıya ngar lə *Jipi je!» ¹⁹ Indəi dɛe ki gakira, tibi man tade dɛe ti, ə ɔsi məkəsıde nangi, rai tə ne ki isi ɔsi gone be. ²⁰ Loki ibəi-e kogii asi-de ningə, ɔri kibi ki kər pīr pīr ka kin rɔe ti kɔ, ə təli iləi kibi je lie wa rɔe ti gogi, ba teeı sie taga kadi awi bəi-e kagi-dəsi ti.

Bəi Jəju kagi-dəsi ti
(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jə 19.17-27)

²¹ Dingəm kare ki Sırən ti, tɔe nə Sımɔ, e baw Aləgijandir əi ki Rupusi, jı wale, ningə asigar je uwəi-e indəi tɔgi dɛe ti adi oti kagi-dəsi lə Jəju. ²² Awi ki Jəju lo madi ti kare to nɔɔ, bari-e nə Golgota, ki kər me nə: «Lo ki to tə ka dɔ dəw be.» ²³ Gei kadi n-adi-e kasi kandi nju ki bui naa ti ki ne ki bari-e nə mir†, kadi ay, nə Jəju mbati kay. ²⁴ Go ti, asigar je bəi-e kagi-dəsi ti, ba tigəi kir (mbare) dɔ kibi ti lie, kadi n-ooi ne ki dəw ki ra dande ti a ingə☆. ²⁵ E ki kadi ki jikare, ə bəi-e-n kagi-dəsi ti. ²⁶ NDangi me

* **15:17** Dɔkagiloe ti kin, kibi ki kər pīr pīr, sɔbi dɔ ngar je par ə kadi ɔy. † **15:23** Mir e yibi ki rai ki nəm kagi madi dɔnangi Paləsitin ti nɔɔ. Gate e ngay, ningə lo ki dəw oy ba, a ɔyi rɔ nin ti bəy taa a dibi. Taa lo ki rɔ dəw to-e ngay ningə, rai adi ba rɔe yogiro ndəy. ☆ **15:24** Pa je 22.19

bati, ne ki ra ə n-bəi-e-n kagi-dəsi ti əi nə: «NGar lə *Jipi je.» ²⁷ Bəi njé bogi je joo naa ti sie kagi-dəsi ti. Ki kare dō ji kōe ti, ki nungi dō ji gəle ti tō. [²⁸ Be kadi ta ki ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: «Tidəi-e dan njé ra majal je ti» kin təl-n tane.]‡ ²⁹ Di je ki njé də rəbə, tigəi dōde, ningə taji-e, ə əli əi nə: «Ma, i ki nje tuji kəy lə Luwə, ə təl ra e ki rangi me ndō ti ki mitə ka kam! ³⁰ Aji rəi i wa, ə i taa dō kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o!» ³¹ Be tō ə, njé kun dō njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki njé ndo ndu-kun je, ibəi Jəju kogii dande ti əi nə: «Aji di je ki rangi, nə e wa asi kaji rone al! ³² Kirisi, ki Luwə mbəte, ngar lə *Isirayəl je ka kam, kaje ə wa ki j-a ne kin, kadi i taa dō kagi-dəsi ti ur nangi adi j-o, adi tə j-o-n ta lie tə ta ki rəjeti!» NJé ki bəi-de kagi-dəsi ti naa ti sie ka kin ka taji-e tō.

Koy Jəju

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jq 19.28-30)

³³ Loki kadi a jam dō bəe ti, lo ndul dənangi ti ba pəti, biti kadi ki mitə ki lo səlō. ³⁴ Ningə kadi ti ki mitə, Jəju nō ki ndune ki bo ə nə: «Eloyi, Eloyi, lama sabatani?» Kər me nə: «Luwə ləm, Luwə ləm, mbari ə iyə-m kō ə?» ³⁵ Di je madi dan njé ti ki ai nōō, ooi ndue, ningə əli əi nə: «Oi dəw ka a bər Eli!» ³⁶ Dəw kare dande ti ay ngədi, un ne ki to hom hom, ilə me man kandi ndu ti ki masi, ningə ilə ta gakira ti adi Jəju kadi ay, bə əl ə nə: «Ingəmi adi j-oi se Eli a re rise nangi dō kagi-dəsi ti wa?» ³⁷ Lo kin ti nōō be, Jəju nō ki ndune ki bo, ningə kəəe tee. ³⁸ Go ti, kibi gangi lo ki a me kəy ti lə Luwə, til dana joo, i taa nu

‡ **15:28** Bar ta kin di je madi əli təki goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

biti re nangi. § 39 Ki bo lə buti asigar je ki bu, ki a ta kəm Jəju ti, oo-e lo koy ti ki oy, əl ə nə: «Təki rəjeti, dəw kin e NGon lə Luwə.» 40 Dəne je madi ai nōq tɔ, ai say, indəi kəmde a ooi nɛ je ki isi rai nɛ. Dandɛ ti, Mari ki Magidala e nōq nim, Mari ki kɔ Jaki ki ibari-e ngon ki e kɔ Jose e nōq nim, taa Salome e nōq nim tɔ. 41 E əi je kin ə ndoləi go Jəju, ta rai sie me nɛ ge je ti lie loki e-n Galile ti. Ningə, dəne je ki rangi ngay ki rəi sie Jorijaləm ti ka əi nōq bəy tɔ.

Jisəpi un nin Jəju dibi

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-55; Jq 19.38-42)

42 NDəe ti kin, e ndɔ ki dije a əsi nja nɛ je naa ti indəi, adi e ndɔ ki nɔ ndɔ ta kəə ti. 43 Loki lo səl, Jisəpi ki Arimate ti, ki e dəw kare ki dije buki-e ti ngay dan njé gangi ta je ti lə *Jipi je re. E wa ka isi nginə ta kɔbe lə Luwə ki kadi a re kin tɔ. Bəl ra-e al, adi aw rɔ *Pilati ti dəje nin Jəju. 44 Loki Pilati oo kadi Jəju oy ba, əte bəl, adi ilə go nje kisi dɔ buti asigar je ki bu, ade re, ningə dəje ə nə se Jəju oy mari nu wa? 45 Loki oo ta ki ta nje kisi dɔ asigar je ti ningə, adi ta rəbi Jisəpi kadi un nin Jəju. 46 Jisəpi ndogi ta kibi, risi nin Jəju dɔ kagi-dəsi ti re-n nangi, dole, ile me be nin ti ki uri me mbal ti, ningə nduguru mbal ilə ta ti. 47 Mari ki Magidala əi ki Mari ki kɔ Jose ai, a oi lo ki iləi Jəju ti.

§ 15:38 Kibi gangi lo kin gangi lo ki kay njay ki lo ki kay njay njay naa ti. Lo ki kay njay njay, e ki bo lə njé kija nɛ məsi kadi-kare je par ə a un majal lə kosi je kadi aw-n me ti nōq Luwə ti. Loki Jəju oy, kibi ka kin til dana joo, adi ta rəbi to mbata lə dije pəti kadi awi nɔ Luwə ti. Tɛɛ ki taga 26.31-33.

16

Jəju ɨ lo koy ti

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-11; Jq 20.1-2)

¹ Loki ndo taa kəə də, Mari ki Magidala nim, ki Mari ki ko Jaki nim, Salome nim, ndogi yibi kagi ki əti mbi, mba kaw koy ro nin Jəju ti. ² NDə dimasi, ki si bati ba, loki kadi isi bə kin, ə yə awi do badi ti. ³ Loki isi awi ningə, əli-naa dande ti əi nə: «NGa kin, naa ə tə nduguru mbal ta badi ti rangi adi-je ə?» ⁴ Nə loki uni kənde ningə, ooi kadi mbal ka kin, dəw nduguru-e rangi. ⁵ Dəne je kin uri me be badi ti ningə, oi ngon ki basa madi kare, ilə kibi ngal ki nda rone ti, isi-n ki do ji ko ti. Lo kin ti, bəl ra dəne je. ⁶ Nə, ngon ki basa ka kin əl-de ə nə: «fəli al. Isi sangi Jəju ki Najarəti ti, ki dije bəi-e kagi-dəsi ti, nə e goto ne, ɨ taa lo koy ti. Oi lo ki iləi-e ti ə to kare kin. ⁷ Ningə ki basine kin, awi əli Piyər əi ki ndəgi njé ndo je lə Jəju təkə a aw kadi nginə səsi Galile ti. Lo kin ə a oi-e ti, təkə əl-n səsi kəte.» ⁸ Dəne je tēēi, ərɨ ngədi ta badi ti isi awi, dadi par par ki bəl, gəri rəbi rəde al. Ta ka əli dəw al, mbata bəl təl-de.*

Jəju əji rone Mari ki Magidala

⁹ [Jəju ɨ lo koy ti ki ndo dimasi, si bati ba. Loki ɨ lo koy ti, dəw ki dəsəy ki toje rone e Mari ki Magidala, ki ndo ki tuwə ndil je ki majal siri dəe ti kə. ¹⁰ Ningə, Mari ə e nje kaw kəl njé ndo je lie ki isi ta kuwə ndoo ti ki ta no ti. ¹¹ Nə loki Mari əl-de təkə Jəju ɨ lo koy ti, adi ne wa n-oo-e ki kəmnə, njé ndo je taai me al.

* **16:8** Be nin ləde dənangi Paləsitin ti e mbal ə uri kade tə be ningə, ləi nin ti, 6a ndugugui mbal ki rangi uti tae.

Jəju ɔji rəne njé ndo je joo

¹² Go ti, Jəju ɔji rəne kɔji ki to-n ta dangi njé ndo je joo ki əi dɔ rəbi ti, isi awi ki ngan 6e je ti. ¹³ Loki Jəju ingə-de, təli awi ɔri poye ndəge je, nə ndəge je taai mede al tɔ.

Jəju ɔji rəne njé ndo je ki dɔgi gide kare

¹⁴ Ta təl tae ti, Jəju ɔji rəne njé ndo je ki dɔgi gide e kare loki isi usoi ne. Lo kin ti, Jəju kəl səde dɔ me ngə ti, ki kəm kuti ləde, mbata mbati taai me njé ki ooi-e təkɪ i lo koy ti. ¹⁵ Go ti, əl-de ə nə: «Awi ki dɔ 6e je ki dɔnangi ti ne pəti, iləi mbɛ Poy Ta ki Maji mbi dije ti pəti. ¹⁶ Dəw ki un mene, ə rai-e batəm, ningə a ingə kaji, nə dəw ki mbati kun mene, ta ki gangi a e dɔe ti. ¹⁷ Ne kɔji je ki njé ki uni mede adi Luwə a ɔji ə to kin: me tɔm ti, a tuwəi ndil je ki majal, a əli ndon ta je ki mba. ¹⁸ A uwəi li je ki jide, ningə re ayi-naa ne ki nje təl dəw ka, a ra səde ne madi al. A indəi jide dɔ njé moy je ti, adi njé moy je ingəi rə nga.»

Jəju təl aw dɔrə ti

¹⁹ Go ta je ti ki Bəbe Jəju əl-de, uni-e awi sie dɔrə ti, adi isi dɔ ji kɔ Luwə ti. ²⁰ Go kawe dɔrə ti, njé ndo je awi iləi mbɛ Poy Ta ki Maji. Bəbe e səde naa ti, adi-de tɔgi adi rai ne je ki əti 6əl 6əl. Ne kɔji je kin to be, kadi tɔji təkɪ ta lə njé ndo je e ta ki rɔjeti.]†

† **16:20** Bar ta je kin dije madi əli təkɪ goto me makitibi je ti ki njé ndange kəte ndangi.

KĒLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪĠ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823